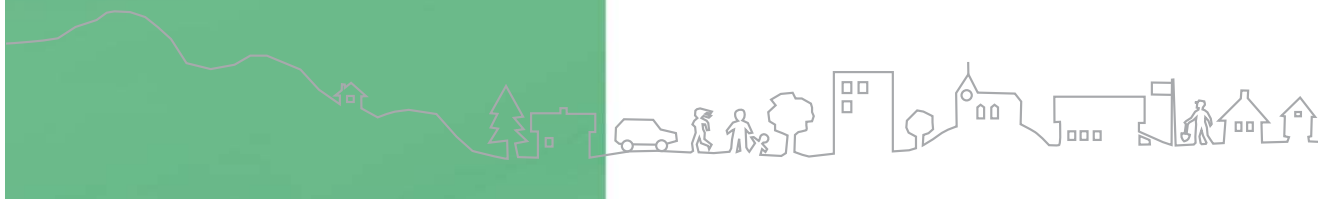

Svein Frisvoll

Fra lyst til ulyst? Sluttevaluering av Blilyst- prosjektet i Sør-Trøndelag

Rapport 1/2014
ISSN 1503-2035

Norsk senter for bygdeforskning
Universitetsenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 59 17 29
Epost: post@bygdeforskning.no

Rapport 1/2014

Utgivelsesår: 2014

Antall sider: 52

ISSN 1503-2035

Tittel: Fra lyst til ulyst? Sluttevaluering av Blilyst-prosjektet i Sør-Trøndelag

Forfatter: Svein Frisvoll

Utgiver: Norsk senter for bygdeforskning

Utgiversted: Trondheim

Prosjekt: Sluttevaluering av Blilyst-prosjektet

Prosjektnummer: 6310.00

Oppdragsgiver: Blilyst / Sør-Trøndelag fylkeskommune /v Unni Myklevoll

Oppdragsgivers ref.:

Kort sammendrag

Mandatet til denne evalueringen har vært å sluttevaluere Blilyst-programmet. Blilyst-programmet har hatt en 10 år lang levetid. Mye har skjedd på disse 10 årene – ikke bare i Blilyst-regionen, men også når det gjelder rammene distriktsutvikling foregår i. Evalueringen har derfor ikke bare hatt et blikk på den regionalpolitiske konteksten Blilyst har virket innenfor, men også en kort historisk oppsummering av Blilyst gis. Sluttevalueringen sammenstiller funn og vurderinger fra tidligere evalueringer av Blilyst og vurderer i hvilken grad anbefalinger og tiltak har blitt fulgt opp. Sluttevalueringen gir også en vurdering av Blilysts prestasjoner på to viktige parameter for regional utvikling – befolkningsutvikling og næringsutvikling. De foregående evalueringene har dokumentert at Blilyst-kommunene og fylkeskommunen har opplevd Blilyst å være et viktig instrument i arbeidet med regional utvikling som har fylt et viktig tomrom i verktøykista. Programmet ble avsluttet i 2013.

Stikkord

Befolkningsendring, næringsutvikling, regional utvikling, distrikt, kommune, Sør-Trøndelag, Meldal, Midtre-Gauldal, Oppdal, Os, Holtålen, Rennebu, Rindal, Røros, Selbu, Tydal

Forord

Sør-Trøndelag fylkesting vedtok enstemmig 19.06.13 å avvikle Blilyst-programmet fra og med 31.12.13 – ett år før programmets slutt. Dette evalueringsprosjektet er utført på oppdrag av Blilyst. Oppdraget ble gitt 31.10.13.

Evalueringsopplegget som oppdragsgiver valgte blant ulike forslag fra Bygdeforskning, innebærer at Bygdeforskning har følgende mandat for sluttevalueringen:

- Undersøke mulige effekter av Blilyst på to viktige satsingsområder for Blilyst-programmet: *Befolkningsmengde* og *Næringsutvikling*. Her skal tall for hele Blilyst-perioden (2003-2013) sammenlignes med tall for sammenlignbare kommuner (Østerdalen og innlandskommunene i Nord-Trøndelag) samt nasjonale gjennomsnittstall.
- Sammenstille en historisk oversikt basert på de foregående evalueringene (dvs. Holm, 2004; Holm og Stræte, 2006 og Holm og Kroken, 2009).
- Vurdere hvorvidt Blilyst har fulgt opp funn og anbefalinger fra tidligere evalueringer.

Bygdeforskning har i perioden 1.11.13 til 15.02.14 gjennomført evalueringen med grunnlag i eksisterende dokumentasjon om programmet, tilgjengelig statistikk fra SSB og Foretaksregisteret og Enhetsregisteret i Brønnøysund.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	5
Tabelliste	7
Figurliste	8
Sammendrag	9
Summary	11
1. Innledning	13
1.2 Metode og evalueringsdesign.....	14
2. Blilyst: fra lyst til avvikling	17
2.1. Tre programperioder (2003-2014)	17
2.2. Begeistret entusiasme: med omdømme skal landet bygges	19
2.3. Ulystne på Blilyst?	20
3. Hovedfunn og anbefalinger fra de foregående evalueringene.....	23
3.1. Evaluering av oppstarten	23
3.2. Evaluering av den første programperioden (2003-2006)	27
3.3. Evaluering av den andre programperioden (2007-2010)	29
4. Mulige effekter på to viktige satsingsområder: befolkningsutvikling og næringsutvikling	32
4.1 Befolkningsendring	33
4.2 Næringsutvikling	42
5. Konklusjon.....	47
5.1 Noen avsluttende betraktninger.....	49
Referanser	52

Tabelliste

Tabell 1: Befolkningsutvikling i Blilystregionen og sammenlignbare regioner (endringer i prosent)	38
Tabell 2: Befolkningsendringer i Blilystperioden (2003-2013) sett i lys av utvikling på nasjonalt nivå, til Trondheim og fylker (prosentpoeng).....	38
Tabell 3: Befolkningsutvikling i Blilyst-kommunene (relative endringer for hver tidsperiode i prosent)	40
Tabell 4: Antall nyetableringer av foretak, inklusive enkeltpersonsforetak, i Blilystregionen og sammenlignbare regioner (2001 og 2013).....	44
Tabell 5: Blilyst-regionens nyetableringsprestasjon i forhold til sammenlignbare regioner	44
Tabell 6: Antall konkurser i Blilystregionen og sammenlignbare regioner	45

Figurliste

Figur 1: Innenlandske flyttinger. Nettoflytting. Sentralitet. 1975-2012.....	34
Figur 2: Befolkningsendring i Nordiske land (2002-2012).....	34
Figur 3: Aldersgruppers prosentvise andel av befolkningen i Blilystregionen (2000, 2007 og 2013).....	41
Figur 4: Aldersgruppers prosentvise andel av befolkningen i Blilyst-kommunene (2000)	41
Figur 5: Aldersgruppers prosentvise andel av befolkningen i Blilyst-kommunene (2013)	41

Sammendrag

Mandatet til denne evalueringen har vært å sluttevaluere Blilyst-programmet. Blilyst-programmet har hatt en lang levetid (2003-2013), og mye har skjedd – ikke bare i Blilyst-regionen på denne tiden, men også når det gjelder rammene distriktsutvikling foregår i. For å kunne vurdere Blilyst-programmet er det viktig å ha en forståelse for den regionalpolitiske konteksten programmet har virket innenfor.

Den regional- og distriktpolitiske konteksten Blilyst ble til i og har virket i, har vært preget av at den store og brede distriktpolitikken har blitt svekket, mens den smale, den politikken som er spesifikt rettet inn mot distriktsiltak, har blitt viktigere. Et annet trekk er at distriktpolitiske satsinger utføres i partnerskap mellom kommuner, fylkeskommune og privat næringsliv. Det kanskje viktigste regionalpolitiske utviklingstrekket i Blilysts levetid er at fylkeskommunen har vært en sterk, regionalpolitisk aktør. Uten fylkeskommunens oppjusterte regionale verktøykiste er det ikke sikkert at det hadde blitt noe Blilyst. I alle fall ikke et som var så godt finansiert og med så frie tøyler som det utviklingsprogrammet har hatt – i alle fall i de første årene.

De foregående evalueringene har i stor grad vurdert Blilyst som et hensiktsmessig utviklingsprogram som fyller et tomrom i de regionale utviklingsarbeidets verktøykiste. Evalueringene har særskilt pekt på Blilysts filosofi, Blilysts minimale og raske saksbehandling som viktig i så måte. Av konkrete tiltak som har blitt vurdert å være vellykkede er bredbåndsatsingen, ungdomssatsingen, Bolyst og næringshagene. Av negative elementer evalueringene har pekt på er det kanskje særlig den varierende kvaliteten og innsatsen de ulike Blilyst-kommunene har hatt i oppfølgingen av programmets strategier, som er verdt å trekke fram. Evalueringene peker på at det nok var fristende for kommunene å bli med som «gratispassasjerer» fordi relativt beskjedne kommunale midler ble automatisk giret opp med fylkeskommunale midler gjennom Blilyst-medlemskapet. En annen spenning som har ligget i Blilyst siden oppstarten er forholdet mellom Blilyst og Sør-Trøndelag fylkeskommune. I den første programperioden var fylkeskommunen så å si usynlig og hadde i liten grad kontroll på hva deres regionale utviklingspenger ble brukt til gjennom Blilyst. I den andre programperioden hadde det blitt gjennomført endringer som brakte fylkeskommunen tettere inn på Blilysts prosjektledelse.

Når det gjelder befolkningsutvikling finner denne evalueringen at til tross for at Blilystregionen er den eneste av de sammenlignede regionene som har hatt befolkningsvekst i Blilyst-perioden (2003-2013) er denne veksten antakelig også en effekt av Sør-Trøndelags svært høye befolkningsvekst i perioden, snarere enn en effekt av bare Blilyst. Som de foregående evalueringene finner også sluttevalueringen at det er stor indre ulikhet Blilystkommunene imellom. Sluttevalueringens analyse av aldersgruppers prosentvise fordeling av befolkningen i Blilyst antyder at utviklingsprogrammet ikke har lykkes godt nok i målsettingen om å få flere unge voksne til å flytte til regionen. Når det gjelder næringsutvikling finner den sammenlignende analysen at Blilyst klarer seg godt når det gjelder etableringsfrekvensen sammenlignet med de andre regionene. Man kan ikke slutte at dette skyldes Blilyst alene, men det er nærliggende å anta at Blilyst har spilt en viktig rolle her.

Sluttevalueringen har også vurdert i hvilken grad Blilyst har fulgt opp funn og anbefalinger fra de foregående evalueringene. Hovedinntrykket er at man har fulgt opp de funn og anbefalinger fra evalueringene som har angått prosjektadministrasjonen, prosjektorganiseringen og innretning/satsingsområder. Det man ikke har lykkes med å følge opp og implementere er funnene og anbefalingene som har angått medlemskommunene mer direkte. Alle de foregående evalueringene har bemerket at det blant medlemskommunene er ulik grad av engasjement og involvering i Blilyst og at dette er problematisk.

Siden evalueringens rammer ikke har tillatt intervju metode kan ikke sluttevalueringen si noe om hvordan Blilyst har blitt vurdert av kommunene som har vært med og fylkeskommunen i den siste programperioden. De foregående evalueringene har imidlertid dokumentert at Blilyst-kommunene og fylkeskommunen har opplevd Blilyst å være et viktig instrument i arbeidet med regional utvikling som har fylt et viktig tomrom i verktøykista. Hvordan programmet derimot har blitt oppfattet og bedømt av aktørene som har vært i inngripen med programmet i den siste programperioden er ikke undersøkt her. Men ut i fra det faktum at fylkeskommunen sammen med kommunene selv valgte å avslutte programmet før den siste programperioden var over, er det nærliggende å slutte at man oppfattet programmet som mindre relevant for å løse utfordringene i innlandskommunene i den tredje programperioden enn hva tilfellet var for de to foregående programperiodene.

Verden rundt Blilyst har endret seg vesentlig siden oppstarten. Kommunene har dreid det regionale utviklingsarbeidet over i regionråd og andre interkommunale samarbeidskonstellasjoner, framfor Blilyst. Interkommunale samarbeid handler i dag også i stor grad om strategisk arbeid som krever politiske avklaringer. Fylkeskommunenes situasjon er også helt annerledes ved Blilysts slutt enn ved Blilysts begynnelse. I Statsbudsjettet for 2014 ble potten til regional utvikling kuttet med 430 millioner kroner. Hva som blir fylkeskommunenes rolle i regional utvikling framover synes uvis. Åpenbare utfordringer nå når fylkeskommunen ser ut til å bli en mindre kraftfull regional utviklingsaktør, er at erfaringene man har opparbeidet seg i Blilyst skal gå tapt, men også at en søknadsadresse som gir støtte til initiativ som nok hadde hatt vansker med å nå gjennom det ordinære, regionale virkemiddelapparatet faller bort. Her påhviler det kommunene og deres interkommunale samarbeidsorgan et stort ansvar: optimisme, begeistring, kultur, PR og merkevarebygging er en nødvendig del av dagens regionale utviklingsarbeid. Dette koster penger, kompetanse og planmessig innsats over tid. Kommunene er i dag for små, og for opptatt med lovpålagte tjenester, til at de kan forventes å løfte blikket og se regionalt på utviklingsarbeidet. Og som også Blilyst, og andre interkommunale samarbeid, har vist, kan det være svært vanskelig for kommunene å ta beslutninger eller støtte tiltak som ikke direkte gagnar dem selv. Det er med andre ord vanskelig å forvente at kommunene skal bringe det regionale perspektivet inn i utviklingsarbeidet. Fylkeskommunene fikk med den nye Plan- og bygningsloven en styrket rolle i planarbeidet, en rolle som pålegger kommunene å koordinere planleggingen regionalt. Om dette er tilstrekkelig, gjenstår å se.

Summary

This report evaluates the regional development scheme “Blilyst” (2003-2013), in which Sør-Trøndelag county authority and the county’s regional inland municipalities partner up in an attempt to tackle negative trends in demography and industrial trajectories. Innovative aspects of Blilyst compared to other regional development schemes were a focus on (a positive) mind-set, image, PR and a compact and efficient administration. The evaluation finds that Blilyst, particular in the program’s first years, initiated important and successful projects (business centres, broad band and young entrepreneurs). As the years went by, internal tension within Blilyst seem to have picked up: some of the member municipalities were dedicated followers of Blilyst’s take on regional development, while others were more passive, treating it as an easy way into the county authority’s pockets – approaching Blilyst as a way to acquire a share of the county authority’s regional development budget. It is also apparent that the ability to stimulate development across the municipalities deteriorated so that the regional development scheme instead stimulated development in each municipality isolated instead of maintaining a regional focus. The evaluation also finds the demographic performances of the member municipalities to indicate that the program has not been able to reach its ambitious goal of turning the negative development trajectory. In terms of business developments the figures suggests that the scheme has had some impact.

1. Innledning

Mandatet til denne evalueringen har vært å sluttevaluere Blilyst-programmet. Blilyst-programmet har hatt en lang levetid (2003-2013), og mye har skjedd – ikke bare i Blilyst-regionen på denne tiden, men også når det gjelder rammene distriktsutvikling foregår i. For å kunne vurdere Blilyst-programmet er det viktig å ha en forståelse for den regionalpolitiske konteksten programmet har virket innenfor.

Regional- og distriktspolitikken har vært en betydelig del av norsk politikk og virkemidler. Målsettingene har vært ambisiøse og den har hatt skjæringspunkt med så å si alle andre politikkområder: velferdspolitik, næringspolitikk, samferdselspolitikk og forsvarspolitik for å nevne noen. Hvordan denne politikken og dens virkemiddelapparat har vært innrettet har endret seg. Et utviklingstrekk har vært at den har gått fra å være styrt ovenfra til i større grad å bli styrt nedenfra (kommunene og fylkeskommunene). Et annet utviklingstrekk er at den store, sektortilknyttede distriktspolitikken (altså et en sektors politikk også skal tjene distriktspolitiske målsettinger) har blitt tonet betydelig ned, mens den smale distriktspolitikken (altså spesifikke distriktspolitiske tiltak, som småsamfunnsatsing eller Merkur-programmet) har blitt viktigere. Et tredje utviklingstrekk er at distriktsutviklingen skjer i partnerskap mellom kommuner, fylkeskommune og privat næringsliv. Et viktig element her er uten tvil «kampen om fylkeskommunen», som i Blilyst-sammenheng er en nøkkelaktør.

Den moderne fylkeskommunen ble til i 1976 som følge av et ønske om å få til en samfunnsforvaltning som var folkevalgt, desentralisert og effektiv. Men en rekke sentrale spørsmål ble feid under teppet, og det har aldri vært noen omforent enighet om hvilke oppgaver fylkeskommunen skulle ha. Fylkeskommunen har siden fødselen vært i skvis mellom krefter som ser den som et unødvendig forvaltningsnivå, krefter som ønsker seg et sterkt regionalt forvaltningsnivå, og krefter som frykter at en sterk fylkeskommune skal undergrave kommunene. Etter årtusenskiftet kom den foreløpig siste vitamin-innsprøytingen i fylkeskommunen, da fikk den en betydelig rolle i arbeidet med regional utvikling og en vesentlig pengebilde fulgte med (Frisvoll og Rønningen 2009; Selstad 2003):

For å få et regionalt folkevalgt nivå som kunne spille en sentral utviklingsrolle, måtte dette "tomme" regionalpolitiske nivået [fylkeskommunen] fylles med innhold som ville gi regionalpolitisk handlekraft. Fylkeskommunen skulle nå få "årer" mellom hendene, og oppgavefordelingsutvalgets analyse ble fulgt opp av regjeringen Bondevik II (2001–2005), som ga fylkeskommunene råderetten over hoveddelen av de regionale utviklingsmidlene (Frisvoll og Rønningen, 2009: s. 126)

Det er i denne oppjusterte rollen som regional utviklingsaktør at Sør-Trøndelag fylkeskommune og kommunene i felleskap har etablert Blilyst. Uten fylkeskommunens oppjusterte regionale verktøykiste er det ikke sikkert at det hadde blitt noe Blilyst. I alle fall ikke et som var så godt finansiert og med så frie tøyler som det utviklingsprogrammet har hatt – i alle fall i de første årene.

En annen viktig dimensjon som er viktig å ha i bakhodet er at det etter årtusenskiftet pågikk en debatt om fylkeskommunens skjebne og hvorvidt den skulle erstattes av en nytegnert regional inndeling hvor de regionale enhetenes geografiske nedslagsfelt var betydelig oppskalert. Det var for eksempel skissert at man skulle gå fra 19 fylker til et

fåttall landsdelsregioner (Frisvoll og Rønningen, 2009). Dette er viktig fordi Blilyst i perioder også har hatt en geografisk utstrekning som har strukket seg ut over Sør-Trøndelags grenser. Det synes også som at når det ble klart at fylkeskommunen kom til å bestå med sin nåværende geografiske inndeling, så har Blilysts utstrekning også krympet tilbake til å gjelde kun Sør-Trøndelag. Dette er nok tilfeldig. Viktigere er det at de ulike fylkeskommunene har befunnet seg i en situasjon hvor ikke bare deres eksistens har blitt trukket i tvil men også deres nedslagsfelt. I arbeidet med sluttevalueringen har det vært tydelig at en del av forklaringen bak hvorfor Blilystkommunene som hørte til andre fylker (Os (Hedmark) og Rindal (Møre og Romsdal)) har trukket seg ut, er at det har vært vanskelig å få sine respektive fylkeskommuner til å bli med på å finansiere opp kommunenes «medlemskontingent».

Sluttevalueringen har hatt følgende mandat:

- Undersøke mulige effekter av Blilyst på to viktige satsingsområder for Blilyst-programmet: *Befolkningsmengde* og *Næringsutvikling*. Her skal tall for hele Blilyst-perioden (2003-2013) sammenlignes med tall for sammenlignbare kommuner (Nord-Østerdalen og Indre-Namdal) samt nasjonale gjennomsnittstall.
- Sammenstille en historisk oversikt basert på de foregående evalueringene (dvs. Holm, 2004; Holm og Stræte, 2006 og Holm og Kroken, 2009).
- Vurdere hvorvidt Blilyst har fulgt opp funn og anbefalinger fra tidligere evalueringer.

Oppdraget fra oppdragsgiver innebærer at å undersøke Blilysts siste programperiode har ikke vært del av mandatet. En konsekvens av dette er dermed at vurderinger av gjennomføring og effekt av tiltak i den siste programperioden er ikke del av sluttevalueringen. Evalueringens disposisjon er som følger: Først kommer en kort redegjørelse for evalueringens metode og design, før Blilyst-programmets historie gjennomgås i evalueringens andre kapittel. I kapittel tre presenteres hovedfunnene og -vurderingene til de tre foregående evalueringene: Holms (2004) evaluering av oppstarten, Holm og Strætets (2006) evaluering av den første programperioden og Holm og Krokens (2009) evaluering av den andre programperioden. I det fjerde kapittelet vurderes effekter på to viktige parameter: befolkningsutvikling og næringsutvikling. Også her oppsummeres det kort vurderingene fra de to foregående evalueringene som også har vurdert Blilysts effekt på disse parameterne (dvs. Holm og Stræte, 2006 og Holm og Kroken, 2009). Til denne sluttevalueringen har det blitt innhentet nye data på befolkningsutvikling og næringsutvikling, data som også omhandler den siste programperioden fram til Blilysts avslutning. I evalueringens siste kapittel presenteres noen konklusjoner og anbefalinger.

1.2 Metode og evalueringsdesign

Evalueringsslitteraturen skiller mellom to hovedtilnærminger når programmer som Blilyst skal evalueres. *Effektevalueringer* vurderer endringer på hovedmålsettingene i tiltaket som skal evalueres (her: bosetting og næringsutvikling), og undersøker i hvor

stor grad tiltakets effekt må kunne sies å ha vært tilfredsstillende. Her vurderer man om det er en sammenheng mellom tiltaket og endringer på problemdimensjonen (her: negativ bosettingstrend og manglende næringsutvikling). *Prosessevalueringer* tar i større grad innover seg at iverksetting av offentlige tiltak ofte er av så kompleks art, at rene effektstudier sjelden vil kunne si noe matnyttig om hvorfor/hvordan tiltaket Blilyst har (eventuelt ikke har) oppfylt forventningene. Her deler man opp iverksettingen av et slikt tiltak i håndterbare faser, og vil større grad kunne si noe om hvor i iverksettingsprosessen man har støtt på problemer/utfordringer som har innvirket på utfallet av tiltaket. Her er en kombinasjon av disse tilnærmingene valgt basert på et ønske om å få et bredt erfaringsgrunnlag å bygge konklusjoner om gjennomføringen av Blilyst på. Blilyst er et omfattende program, der man søker forbedringer/effekter på flere områder (Holm og Stræte, 2006).

I tillegg er det innhentet data for tre sammenlignbare regioner – Indre Namdal, Nord-Østerdal og Nord-Gudbrandsdal (Fjellregion i Oppland) – slik at en med større sikkerhet kan vurdere om Blilyst har hatt en effekt som er forskjellig fra det en ser i disse regionene. Det er likevel viktig å merke seg enkelte utfordringer ved bruk av disse datakildene. Statistikk kan belyse de faktiske tall på befolknings- eller næringsutvikling i regionen, men ikke nødvendigvis avdekke om det er Blilyst-programmet som er den faktiske årsaken til en utvikling. Samfunnsutvikling skyldes komplekse forhold og utviklingen avhenger av mange faktorer som (enkel) statistikk alene ikke kan avdekke.

2. Blilyst: fra lyst til avvikling

Blilyst, et program for regional utvikling i innlandskommunene i Sør-Trøndelag, ble etablert i 2003. Da hadde innlandskommunene i Sør-Trøndelag sammen med Sør-Trøndelag fylkeskommune over flere år sett med bekymring på utviklingen i innlandsdelen av Sør-Trøndelag. Flere av kommunene slet med negativ befolkningsutvikling samtidig som det var en mye svakere næringsutvikling i innlandet sammenlignet med andre deler av fylket. Det var et sterkt opplevd behov for et eget utviklingsprogram for innlandskommunene, som kunne ta de nødvendige grep for å stoppe utviklingen. Programmet var i utgangspunktet organisert som et partnerskap mellom kommunene, næringsliv, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. En viktig nyvinning med Blilyst var at to av det regionale utviklingsarbeidets viktigste aktører – kommunene og fylkeskommunen – nå gikk sammen om å arbeide med regional utvikling (Holm og Stræte, 2006).

2.1. Tre programperioder (2003-2014)

Blilyst har ikke vært et statisk utviklingsprogram. For det første har Blilyst hatt ulike medlems-/eierkommuner. På det meste var 10 kommuner fra tre ulike fylker med i Blilyst (Tydal, Selbu, Røros, Holtålen, Midtre-Gauldal, Rennebu, Oppdal, Meldal, Rindal og Os)¹. For det andre har Blilyst-programmet hatt tre programperioder, som har gitt utviklingsprogrammet skiftende innretning og satsinger. Den første programperioden (2003-2006) hadde som hovedmålsetting å bremse de negative tallene på befolkningsutvikling, som over lengre tid hadde vist en tydelig nedadgående trend. Dette skulle nås gjennom å arbeide med seks satsingsområder, med hver sine mål, som ble ytterligere konkretisert utover i programperioden:

- **Matlyst**
 - Mål (2003-2006): rasjonalisere og effektivisere volumproduksjon og bidra til mer kreativ utvikling av ressursene i landbruket gjennom bl.a. gjennomføre «Bygdekompasset», stimulere utviklingsprogrammer knyttet til skogbruk, utmarksnæring og reindrift, samt gjennomføre forsøk knytta til jordbruksavtalemidler, regelverk og nisjeproduksjon. Fra 2005 ble forsøkene tonet ned til fordel for konkrete tiltak (som medfinansiering av investeringsprosjekt, samt stimulering til spesialproduksjon og småskala matproduksjon).
- **Arbeidsløst** (infrastruktur for næring: næringshager, bredbånd og kompetanseintensiv forretningsmessig tjenesteyting)

¹ Meldal, Midtre-Gauldal, Rennebu, Oppdal, Holtålen, Røros, Selbu og Tydal var de opprinnelige deltakerkommunene i Blilyst. Rindal kom med etter hvert (2007-2010) og Os i Hedmark fylke var også med (2003-2008).

- Mål (2003): levere regionale utviklingsarenaer (næringshager og innovasjonssentre) på Oppdal og Røros; videreutvikle KIFT²-bedrifter i regionen; etablere bredbånd i hele regionen.
- Mål (2005-2006): forberede, behovsprøve og ev. iverksette nytt kompetanseprogram for KIFT-bedrifter i regionen; gi utviklingsstøtte til minst 10 bedrifter i regionen; gjennomføre seminarer med tanke på utvikling av næringshagene i regionen, ha næringshagelokaler i minst tre andre kommuner (enn Oppdal og Røros); gjennom næringshagene ha minst 20 KIFT-bedrifter; opplæringstilbud til interesserte KIFT-bedrifter; ferdigstillelse av bredbånd i alle kommuner.
- **Lærelyst** (desentralisert høyskoletilbud)
 - Mål (2003): etablere en koordinator-/tilretteleggerfunksjon for fagtilbud; gi frie midler til forprosjekter for relevante utdanningsløp og etablere et fond for igangsetting og tilrettelegging av læresteder og studier)
 - Mål (2005-2006): regionen skal bli en foregangsregion for fleksible desentraliserte studietilbud; alle kommuner skulle bruke nettverket av studiesentre; gjennomføre minst ett studium ved hvert senter; samt gjennomføre forprosjekt på nye studietilbud sammen HiST; innen 2006 skal man ha etablert et selvgående nettverk for desentralisert høyskoleutdanning i alle kommunene, utvikle en modell for finansiering og organisering av et høyskoletilbud, samt igangsette minst 10 studium med minst 20 studenter på hvert tilbud.
- **Skaperlyst** (ungdomssatsing)
 - Mål (2003-2006): få til satsing på entreprenørskap i skolen; etablere et ungdomsfond («tiltakslyst»); stimulere ungdom til å medvirke i egen kommune (ungdomsråd/barnas kommunestyre).
- **Bolyst** (markedsføring av regionen, vertskap for tilflytting, kultur)
 - Mål (2003-2006): Tiltrekke folk med høy og relevant kompetanse gjennom å gjøre innlandet mer kjent og attraktivt ved å videreutvikle bo- og livskvaliteter som regionen har og som ikke finnes i mer urbane strøk. Satsingen skal bygge på en forståelse for hele familiens behov.
- **Samarbeidslyst** (interessepolitisk samarbeid)
 - Mål (2003-2006): Fremme interessepolitiske saker regionalt og nasjonalt gjennom å fremstå med en samlet stemme

I sum skulle disse satsingsområdene sørge for at Blilyst klarte å stimulere lysten til bosetting, tilhørighet og tilbakeflytting til innlandet, bidra til å utvikle et mer attraktivt arbeidsmarked, og styrke troen på regionens attraktivitet, og innbyggernes egne evner og ferdigheter.

I den andre programperioden (2007-2010) ble Blilyst i all hovedsak videreført i samme form og retning som i den første programperioden. Hovedmålsettingene var fortsatt å avhjelpe en vedvarende befolkningsnedgang i regionen gjennom å støtte næringsutvikling, kulturtilbud og bolyst. Det som særlig skiller den andre

² KIFT står for Kompetanseintensiv forretningsmessig tjenesteyting

programperioden fra den første er at satsingsområdene ble spisset. Landbruk, næringshager og interessepolitisk samarbeid ble droppet som egne satsingsområder, og man konsentrerte hovedinnsatsen på fire profilerte programområder, i stedet for de opprinnelige seks programområdene: ungdom/entreprenørskap, kompetanse/desentralisert høyskoleutdanning, omdømmearbeid/tilflytting og tilrettelegging for ny næringsutvikling/opplevelser (Holm og Kroken, 2009).

I den siste programperioden (2011-2013) er det et redusert Blilyst som blir videreført. Tre av kommunene (Tydal, Meldal og Rindal) er ikke lenger med, og både antall satsingsområder og budsjett er redusert. Ungdomssatsingen er tatt ut og lagt inn i fylkeskommunen som en permanent ordning, som gjelder hele fylket.

Omdømmesatsingen/stedsutviklingssatsingen videreføres, men profileringen av Blilyst-merkevaren/programmet tones betydelig ned. Satsingen på næringsutvikling fokuseres rundt kompetanseutvikling for næringslivet. Naturbasert reiseliv er et tredje satsingsområde. Fylkeskommunens andel av programmets totale finansiering reduseres også fra å finansiere en brorpart til å finansiere 50 prosent (Blilyst, 2012). Et annet trekk ved den siste programperioden som er verdt å nevne, er at Blilyst har blitt relativt tett integrert med den andre store regionale utviklingssatsingen til Sør-Trøndelag fylkeskommune, *Kysten er Klar*. De to programmene har samlokalisert administrasjon, delvis deler de på administrativt personell og de har to samarbeidsprosjekt (Arbeidskraftsmobilisering, som ledes av Kysten er Klar, og Boligprosjektet, som ledes av Blilyst) (Blilyst, 2011, Blilyst 2012 og STFK, 2013a).

2.2. Begeistret entusiasme: med omdømme skal landet bygges

Blilyst kom som et friskt pust inn i det offentliges arbeid med regional utvikling, et felt som nok hadde hatt ord på seg å være både traust og byråkratisk. I stedet for fylkeskommunale planer, kommunale tiltaksplaner og regionale utviklingspartnerskap, fikk distriktskommunene nå en markedsførbar designprofil, ambassade i fylkeshovedstaden (åpnet sommeren 2004) og en «framoverlent» innretning. Med Blilyst skulle fokuset og, ikke minst, medlemskommunenes omdømme – *problemkommuner preget av fraflytting, uttynning og næringsmessig avhengighet i solnedgangsnæringer* – snus fra å bli oppfattet som resignerte avfolkingssamfunn til det mer fremtidsbejaende «mulighetssamfunn for de riktige menneskene». Med «de riktige menneskene» mente man de som hadde *lyst* til å ta mulighetene.

Man kan kanskje si at Blilyst forsøkte å snu etablerte sannheter i regional utvikling på hodet. Det vanlige hadde vært å forsøke å medisinerer pasienten frisk gjennom bevilgninger ment å motvirke moderniseringens konsekvenser og økonomiske tyngdelover (f.eks. gjennom differensiert arbeidsgiveravgift og fraktutjevningstilskudd). Blilyst skulle på mange måter helbrede pasienten gjennom kognitiv terapi: Negative tankemønstre og mismot skulle snus til positive tankemønstre og fremtidstro – og gjennom det skape regional utvikling. *Lyst-filosofien*, en tidlig bærebjelke i programmet, skulle slik ikke bare skape positivitet, attraktivitet og fremtidstro, men også erstatte den rurale utviklingens uunngåelige tristesse med en

offensiv og begeistret tro på en positiv utvikling for innlandets bygder. Enkel og effektiv saksbehandling utført av en liten administrasjon, en annen tidlig bærebjelke i programmet, skulle bidra til at Blilyst kunne fullende sin ambisjon om å vitalisere Sør-Trøndelags innlandsregion (Holm, 2004; Holm og Stræte, 2006).

2.3. Ulystne på Blilyst?

Blilyst lyktes i de første årene godt med ambisjonene (jf. Holm og Stræte, 2006). I utgangspunktet var programmet tenkt som et fireårig program. At programmet ved to anledninger har blitt forlenget tyder i det minste på at programeierne har sett programmet og dets innretning som formålstjenlig. Men lite vokser inn i himmelen, heller ikke et relativt applaudert utviklingsprogram som Blilyst. Evalueringen av den første programperioden dokumenterer at det allerede da var spenninger som – i alle fall i sett i ettertid – kan ha hatt potensielt destabiliserende virkning på Blilyst-samarbeidet.

Fem moment peker seg ut som destabiliserende for Blilyst-samarbeidet. For det første var kommunene som deltok i programmet svært ulike. Som Blilyst-partnere hadde de ikke nødvendigvis mer til felles enn at de alle var innlandskommuner i Sør-Trøndelag. For det andre synes det aktive engasjementet hos Blilyst-kommunene å ha vært lavt og, som evalueringene synes å dokumentere, synkende utover i programmets levetid. For det tredje har kommunenes situasjon endret seg betydelig i perioden Blilyst var operativ. I oppstarten var kommunene involvert i relativt få interkommunale samarbeid på avgrensede oppgaver med lite politisk styringsbehov (som renovasjon, lønssystemer etc.). I programmets siste år har kommunene vært involvert i mange interkommunale samarbeid, hvorav noen er svært omfattende på samfunnsutviklende områder med stort behov for politisk styring. For det fjerde har Blilyst vært en nyvinning i porteføljen over regionale utviklingsverktøy som har bidratt til uklare grenseoppganger mellom aktørene som jobber med regional utvikling. Som et av flere virkemiddel har Blilyst måttet overbevise om sin effekt etter at nyhetens interesse og begeistring har lagt seg og kommunene involveres i andre samarbeid. Sist men ikke minst har (u)balansen mellom fylkeskommunen, kommunene og næringslivspartnerne hva gjelder finansiering og kontroll/styringsmuligheter vært et gjennomgående tema.

Os var den første kommunen som mistet lysten på Blilyst, og gikk ut av samarbeidet i 2009. Da den tredje programperioden startet opp i 2011, hadde Rindal, Tydal og Meldal fulgt etter (2010 var deres siste år som Blilyst-kommuner). Det er flere grunner til at de ønsket seg ut. Endret interkommunalt landskap og regionrådenes økte betydning for kommune oppgis som direkte årsaker til at de trakk seg ut av Blilyst. Men også endret økonomisk fordelingsnøkkel i Blilystsamarbeidet og at Fylkeskommunen signaliserer at den ønsket å vri den regionale utviklingsinnsatsen over på tematiske satsinger, fremfor geografiske satsinger (som Blilyst og Kysten er Klar) oppgis. At Os og Rindal, kommuner som ligger i andre fylke enn Sør-Trøndelag, gikk ut av samarbeidet, ser ikke ut til å ha hatt avgjørende betydning for Blilysts eksistens. Mer kritisk var nok det at de sør-trønderske kommunene Tydal og Meldal trakk seg ut. Blilyst ble jo i sin tid dannet ut fra et opplevd behov blant innlandskommunene i Sør-Trøndelag om at man måtte arbeide sammen for å møte de utfordringene utviklingsprogrammet skulle motvirke. Kroken på døra virker å ha kommet med Røros kommunes beslutning om å trekke Røros

ut av Blilyst-samarbeidet ett år før siste programperiodes opprinnelige slutt. Årsaken til dette var endringer i kommunens budsjettsituasjon³ (Blilyst 2011, Blilyst 2012; Holm og Kroken, 2009, Nearadio.no, 28.09.12, STFK, 2013a).

Programeierne møttes i Selbu februar 2013 etter Røros' kommunestyrevedtak for å diskutere Blilysts framtid. Programeierne gav Sør-Trøndelag fylkeskommune i oppdrag å utarbeide et underlagsdokument (se STFK, 2013a) for kommunene og fylkeskommunens behandling av spørsmålet om Blilyst skulle avvikles. I de påfølgende høringsuttalelsene uttaler alle de gjenværende Blilystkommunene at de ønsker at Blilyst fullfører programperioden. Men de uttaler også at dette ønsket forutsetter at Sør-Trøndelag fylkeskommune kompenserer for bortfallet av Røros' økonomiske bidrag. Blilyst ble vedtatt nedlagt av et enstemmig Fylkesting, 19.06.13. Sør-Trøndelag fylkeskommune peker i saksframlegget på at det har skjedd vesentlige endringer i rammebetingelsene siden Blilysts oppstart. Blilyst er nå bare ett av mange samarbeidsorgan. Nye samarbeidsstrukturer knytter kommunene sammen i helt andre retninger – det er faktisk bare Blilyst medlemskommunene samarbeider seg i mellom om. For fylkeskommunen gjør fem gjenværende deltakerkommuner Blilyst for lite til at programmet kan fungere som fylkeskommunens arena for helhetlig satsing rettet mot innlandskommunene. Tiltak vil nå, sier fylkeskommunen, fremstå mer som tiltak i enkeltkommuner. Dette gjør det uaktuelt for Sør-Trøndelag fylkeskommune å dekke inn Røros kommunes andel. Det at alle innlandskommunene ikke lengre samarbeider i det samme programmet tillegges også avgjørende vekt (STFK, 2013a, 2013b, 2013c).

³ Røros kommune hadde tapt en rettsak og idømt å måtte tilbakebetale over 20 000 000 kr i urettmessig innkrevd konesjonsavgift (Adressa.no, 25.6.10, Nearadio.no, 25.06.10). Røros var medlem av Blilyst hele 2013 (personlig meddeles Kristin Klepp, Sør-Trøndelag Fylkeskommune)

3. Hovedfunn og anbefalinger fra de foregående evalueringene

Blilyst har blitt evaluert tre ganger av forskere ved Norsk senter for bygdeforskning: første evaluering (Holm, 2004), evaluerte det første driftsåret, den andre (Holm og Stræte, 2006) evaluerte Blilysts første programperiode, mens den siste (Holm og Kroken, 2009) evaluerte den andre programperioden.

3.1. Evaluering av oppstarten

Den første evalueringen gjennomføres etter at Blilyst har vært aktivt i et drøyt år. På evalueringstidspunktet hadde programeierne ikke enda vedtatt hvorvidt den første programperioden skulle videreføres. Utgangspunktet for evalueringen var å drøfte hvor langt man har kommet i forhold til de mål man hadde satt seg ved oppstart, hvilken vei man ønsker å gå videre for ved programslutt å ha prestert best mulig på de mål man hadde satt seg fore. Et viktig mandat for evalueringen var videre å se hvorvidt det burde tas grep som bedrer sluttresultatet.

Evalueringen dokumenterer flere forhold som aktørene i Blilyst-systemet er særskilt fornøyde med. Man er svært fornøyd med at fylkeskommunen reagerte på signalene fra innlandskommunene om at den foregående fylkesplanen (2000-2003) var for svak med tanke på innlandskommunene særskilte utfordringer. Man er videre fornøyd med rollen fylkeskommunen har tatt (bidrar med ressurser som Blilyst disponerer relativt fritt). Kommunene uttrykker ovenfor evaluatør at de stort sett får igjen mer midler fra Blilyst enn de bidrar med. *Bredbånd i alle kommuner, entreprenørskap i skolen og økt volumproduksjon i landbruket* er satsinger som aktørene i følge evalueringen ser som sentrale for å nå Blilysts målsettinger. Det at man ansatte en, for offentlige utviklingsprogram, utradisjonell prosjektleder trekkes frem som et dristig valg de fleste informantene på evalueringstidspunktet vurderte som vellykket. Informantene fra Sør-Trøndelag fylkeskommune og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag stiller spørsmål med prosjektledelsens prioriteringer og rapporteringsrutiner. Alt i alt konkluderer den første evalueringen med at de

aller fleste aktørene vi har snakket med knyttet til denne evalueringen uttrykker at de er svært eller godt komfortable med den retning det originale Innlandsprogrammet har tatt fram mot og etter oppstarten av Blilyst. (Holm, 2004: s. 26)

Evalueringen finner også kritiske røster. Holm konkluderer med at innvendingene ikke er knyttet til Blilyst i seg selv, eller retningen på utviklingsprogrammet, men i all hovedsak til enkeltdele av programmet. Det er særlig tre utfordringer som evaluatør finner: *tillit, kommunikasjon og veien videre*. Når det gjelder *tillit* ser evaluatør at det først og fremst er behov for å bedre tilliten mellom programstyret og prosjektleder på den ene siden og prosjekteierne (særlig fylkeskommunen) på den andre, men også mellom de ulike delene av Blilyst. Evaluatørs vurdering er at mistilliten skyldes for dårlig *kommunikasjon* aktørene i mellom, særlig om oppnådde resultat. Når det gjelder

veien videre reiser evaluatør spørsmål om Blilyst har kapasitet til å arbeide langs en så bred og ambisiøs front som den første programperioden la opp til.

At det er kritiske røster innenfor Blilyst allerede før den første programperioden avsluttes, er ikke uventet. Evalueringen peker da også på en rekke motsetningsforhold. Disse motsetningenes potensial til destabilisere/undergrave Blilyst-samarbeidet, ble av evaluatør på tidspunktet for den første evalueringen vurdert som lite. Nedenfor følger en kort oppsummering av disse motsetningsforholdene.

Når man leser evaluering av oppstarten, er det tydelig at Blilyst, til tross for at etableringen var et felles løft mellom innlandskommunene i Sør-Trøndelag og fylkeskommunen som sprang ut av en felles virkelighetsforståelse, allerede fra starten hadde indre motsetninger. En viktig motsetning som Holm trekker fram er at kommunene som samarbeidet hadde lite til felles ut over å være innlandskommuner i Sør-Trøndelag, samt å være næringsmessig dominert av primærnæringer. To av kommunene, Tydal og Selbu, hadde tradisjon for å være orientert mot Nord-Trøndelag og Stjørdal kommune. Røros og Holtålen var allerede etablert i et samarbeid med Os i Hedmark fylkeskommune (Fjellregionrådssamarbeidet, se Frisvoll & Rye (2009) for en analyse av dette samarbeidet). Meldal var på sin side orientert mot Rindal i Møre og Romsdal, samt Orkdal kommune. Holm peker på at det var knyttet enkelte problem til at Blilyst-kommune allerede var knyttet til andre nettverk.

En annen motsetning er nok de store forventningene til hva man kunne oppnå gjennom Blilyst og hva man reelt kunne forvente at et utviklingsprogram av Blilysts størrelse:

Budsjettposten til matlyst er av de største i programmet og forventningene til hva som kan utrettes er store. Det må jo således sies at den årlige budsjettposten er forsvinnende liten i forhold til de nasjonale rammebetingelsene, og Blilyst vil aldri på egen hånd bli redningen for primærnæringen i regionen. (Holm, 2004: s. 20)

Indre motsetninger i Blilyst mellom det Holm kaller «harde verdier» og «myke verdier» synes å ha vært en tredje motsetning; på den ene siden tradisjonelle satsinger på arbeidsplasser og næringsliv, på den andre, kulturaktiviteter og fritidssysler som skulle skape lyst til å bli, lyst til å skape og lyst til å komme flyttende. Holm finner at en overvekt av personene han intervjuet umiddelbart aksepterte tankene om et fokus på harde verdier. Det var dette som ble ansett for å være ordentlige tiltak for regional utvikling, «ettersom næringsliv er grunnlaget for enhver eksistens ute i kommunene» (s. 17). Å heve attraktiviteten gjennom et utvidet kulturtilbud ble sett på som et sekundært prioriteringsområde i forhold til de harde verdiene.

En fjerde motsetning som Holm trekker frem, rører ved etableringen av Blilyst-ambassaden. Denne motsetningen skyldes antakelig motsetningene mellom harde og myke verdier. I evalueringen gjøres det et poeng ut av at denne etableringen er noe de aller fleste av informantene Holm intervjuet stiller seg undrende til. Holm peker på at det er opp til kommunene å fylle ambassaden med innhold og aktivitet, noe som kommer i konflikt med kommunenes begrensninger i ressurstilgang og bemanning. I den dragkampen vil kommunene måtte prioritere forpliktende aktiviteter i hjemkommunene, sier Holm (s. 22).

Evalueringen peker i særlig grad på fylkeskommunen og fylkeskommunens rolle i oppstarten som viktig. Sør-Trøndelag fylkeskommune gikk inn i og støttet Blilyst-

samarbeidet med betydelige penger, og tillot, i alle fall i den første programperioden, å gi det evaluator karakteriserer som uvanlig frie tøyler til hvordan programstyret benyttet pengene (Holm, 2004). Heri lå imidlertid nok en motsetning: eierne av programmet (kommunene, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag) har avgitt styringsmulighet til et politikerstyrt Samarbeidslyst, et profesjonelt programstyre med hovedvekt fra næringslivet i fylket og en daglig leder. Holm finner at det er en gjennomgående stor aksept for at dette er en fornuftig måte å organisere Blilyst på, og at de aller fleste av hans informanter mener at programstyret må tilkjennes et visst handlingsrom for å gjøre egne prioriteringer. Et tradisjonelt saksbehandlingsorgan på «lik linje med eksisterende organer» i det regionale utviklingssystemet «ville ha vært meningsløst» (s. 17) for Blilyst med den spesielle innretningen som utviklingsprogrammet har. Evalueringen er imidlertid tydelig på at det er et betydelig spenningsforhold mellom prosjektledelsen og programstyret på den ene siden og Sør-Trøndelag fylkeskommune og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag på den andre.

Evaluator finner at dette spenningsforholdet i hovedsak skyldtes to forhold: for det første er det i utviklingsarbeid en effektivitets-grundighets dimensjon, hvor de to ikke kan være optimale samtidig. Er man for grundig i saksbehandlingen blir den lite effektiv, mens er saksbehandlingen for rask, blir den lite grundig. Offentlige saksbehandling er vant til å forholde seg til krav om grundighet, likebehandlingsperspektiv og etterprøvbarehet. Dette forutsetter grundighet (Holm, 2004). Fra fylkeskommunen etterlyses retningslinjer og håndbøker for hvordan saksbehandlingen skal utføres. Som vist innledningsvis var effektiv saksbehandling en av bærebjelkene i Blilyst. Holm (2004) gjør et poeng ut av at fylkeskommunen finner den enkle saksbehandlingen utfordrende, samtidig som programstyret og daglig leder oppfatter en enkel og effektiv saksbehandling som en viktig del i det som gjør Blilyst til Blilyst. Dette synes å avle mistillit mellom programstyret/programledelsen på den ene siden og fylkeskommunen/fylkesmannen på den andre siden.

Den første evalueringen konkluderer med at Blilyst bør videreføres også etter at den første programperioden er over, da mye av det som har blitt iverksatt også vil kreve oppfølging etter den første programperiodens slutt. Evaluator peker på at mye av denne ressursbruken vil være bortkastet da «*næringshager, entreprenørskap, positivitetstankegang og regionens attraktivitet alle er tiltak og kvaliteter som trenger lang tid på å materialisere seg*» (Holm, 2004: s. 25).

Med utgangspunktet at Blilyst burde videreføres kommer evaluator med en rekke anbefalinger. Disse anbefalingene kan organiseres i tre grupper: Den først går på forholdet mellom programledelse og programeiere (organisering og ansvarsfordeling), den andre er anbefalinger som vedrører Blilysts arbeidsområde og den siste profil og kommunikasjon.

Evalueringen kommer med fire anbefalinger rettet mot forholdet mellom programledelse og programeiere. Den første anbefaler at programstyret (organet som står for den daglige ledelsen av Blilyst) må få handlingsrom til å definere sin egen agenda og få tid til å utvikle egne standarder for hva som oppfyller kravene for støtte, og hva som faller utenfor. Evaluator er tydelig på at programeierne ikke må blande seg borti den daglige driften, men holde seg til å gi styringssignal og rammebetingelser. Evaluator poengterer videre at det vil være viktig å la «Blilyst forbli Blilyst» hva gjelder

effektiv saksbehandling og begrenset administrasjonskostnad; altså unngå at de administrative rutinene med rapportering, handlingsplaner og håndbøker blir for omfattende. Den andre anbefalingen er at programeierne må bruke Samarbeidlyst til å gi programstyret styringssignal. Det er ikke tilstrekkelig at programeierne kommer med slike signal i den årlige budsjettbehandlingen i Fylkestinget og i kommunestyrene. Den tredje anbefalingen som vedrører forholdet mellom prosjektledelse og prosjekteiere er at programledelsen fokuserer på å kommunisere iverksatte tiltak og suksesshistorier, som kan bidra til å definere veien videre med Blilyst. Holm anbefaler videre at Blilyst søker å finne en likevekt mellom en grundig nok saksbehandling og programstyrets mulighet til å få definert sin egen politikk på hva som ligger innenfor Blilyst-tankegangen (Holm, 2004: s. 19). En annen anbefaling som ble gitt var å forbedre profileringen av Blilyst, både blant programmets eiere, men også ute blant folk og næringsliv. En siste anbefaling i kategorien organisering er at evaluator anbefaler at man diskuterer hvorvidt de riktige kommunene er med i Blilyst, om alle kommunene skal fortsette i samarbeidet, hvorvidt man skal begrense samarbeidet til 2-4 kommuner i naturgitte dalfører eller om man bør utvide med kommuner fra andre fylker.

I den andre gruppen, Blilysts arbeidsområde, kommer den første evalueringen med to anbefalinger. Den første gjelder samarbeidets interessepolitiske arbeid, hvor evaluator vurderer at dette har størst sjanse til å lykkes i de tilfeller hvor det er saker som har betydning for regionen som helhet (alle Blilyst-kommunene). Evaluator ser derfor ut til å anbefale at Blilysts interessepolitiske arbeid bør fokusere på saker med enten direkte eller indirekte betydning for alle kommunene i samarbeidet. Den første evalueringen anbefaler også at Blilyst-aktørene bredt diskuterer hvorvidt alle satsingene bør videreføres. Evalueringen finner at det er uenighet om hva som bør være utviklingsprogrammets hovedfokus videre, og evaluator virker å antyde at man med et så bredt fokus som Blilyst hadde i den første programperioden gaper over for mye.

I den siste gruppen av anbefalinger, profil og kommunikasjon, kommer den første evalueringen med to klare anbefalinger. Evaluator anbefaler for det første at man i siste fase av Blilysts første programperiode får et langt større fokus på å kommunisere suksesshistorier, kommunisere hva man gjør og hva man har oppnådd. På denne måten kan man bedre formidle målsettingene ved Blilyst og definere veien videre. For det andre peker evalueringen på at kommunene er tilbakeholdene med å gripe mulighetene som ligger i Blilyst. Dette til tross for at en stor majoritet av aktørene i Blilyst-systemet rapporteres å se programmet, ikke bare som en unik måte å organisere utviklingsarbeid på, men også som en god løsning for innlandsregionen i Sør-Trøndelag. En klar anbefaling fra evaluator er således at kommunikasjon av resultater bør skje både internt i Blilyst-organisasjonen og eksternt. Det første er viktig da evaluator finner at nøkkeleieren, Sør-Trøndelag fylkeskommune, er utålmodig etter å få kjennskap til hva man har oppnådd med ressursbruken. Det andre er viktig fordi en viktig målsetting med programmet har vært å nå ut befolkningen i Blilyst-kommunene. Evaluator understreker at kommunikasjonen ikke nødvendigvis skal handle om Blilyst-profilen og Blilyst-organisasjonen, men faktiske resultater:

Nå er det på tide å vende fokuset over fra fundament og profil mot kommunikasjon av hvordan gjennomførte og planlagte enkelttiltak skal gi positive resultater for regionen. Både lokalbefolkningen og eierne av programmet (kommunene og fylket) vil kreve dokumenterte resultater av satsingen når vi kommer til 2006/7. Det er derfor viktig at en er klar over at det er

resultater på variablene økt tilflytting, redusert fraflytting, næringsaktivitet og økt livskvalitet som blir syretesten på om Blilyst har vært vellykket, ikke om man har klart å få til en oppegående struktur for å behandle saker (Holm, 2004: s. 27).

3.2. Evaluering av den første programperioden (2003-2006)

Den andre evalueringen overlapper i stor grad den første evalueringen og gjennomføres på tampen av den første programperioden (2003-2006). Der hvor den første kun evaluerer gjennomføringen av Blilyst, løfter den andre evalueringen blikket til også å vurdere eventuelle effekter av utviklingsprogrammet langs sentrale variabler for regional utvikling: befolkningsutvikling og næringsutvikling. Mandatet for den andre evalueringen var å belyse gjennomføringen av Blilyst gjennom to problemstillinger: (1) Er *utviklingsstrategien Blilyst* et relevant og riktig valg i forhold til innlandsregionens målgruppe og utfordringer, og de som er satt for innlandsregionen? (2) Er utviklingsstrategien gjennomført på en god måte?

Holm og Stræte finner at programmets eiere gjorde et «svært relevant og fornuftig valg av hovedstrategier» (s. 5). Det er særlig Blilysts kombinasjon av satsinger på bosettings-, nærings- og kulturtiltak evaluatoren finner tilfredsstillende i lys av programmets målsettinger:

Basert på nyere flytteforskning og materiale fra våre fokusgrupper kan vi slå fast at tilgangen på arbeidsplasser er viktig når folk skal bosette seg, men at kulturtilbud, fritidstilbud og et godt lokalt livsmiljø også er sentralt når aktuelle tilflyttere gjør sine vurderinger. (s. 5)

Men også det utradisjonelle fokuset på «lystprinsipp», «lystlov» og «Blilyst-navnet» løftes fram som vellykkede element (s. 47). For å se om man finner at Blilyst har hatt en effekt ser den andre evalueringen også på befolkningsutviklingen og næringsutviklingen i Blilyst-kommunene. Evalueringen konkluderer med at effektene ikke er entydige om man ser på folketalls situasjonen. Men folketalls situasjonen vurderes som tilfredsstillende sammenlignet med sammenlignbare innlandskommuner i andre deler av landet. Evaluatoren er tydelig på at å forvente at Blilyst med 15 årlige millioner skal kunne snu befolkningsutviklingen i regionen er urealistisk. Evaluatoren finner en økning i regionens frekvens av næringsetableringer. Tallene for næringsetableringer vurderes å være mer positive for Blilyst-kommunene enn frekvensene for næringsetableringer i sammenlignbare regioner. Evaluatoren konkluderer med at Blilyst har hatt en klar effekt når det gjelder næringsetableringer. Evaluatoren finner også at det har skjedd en positiv holdningsendring i Blilyst-regionen

Det er også åpenbart at det har skjedd en holdningsendring i retning av større framtidstro, positivitet og lokal aktivisme i de kommunene som berøres av Blilyst. (...) de mer enn 300 tiltakene som Blilyst har støttet, har skapt positive effekter i lokalmiljøene. (s. 6)

Av konkrete tiltak som trekkes fram som vellykkede i evalueringen er bredbåndsatsingen, ungdomssatsingen (Skaperlyst), Bolyst og næringshagene. Evaluatoren finner at næringshagene har hatt særlig effekt for kommunene hvor næringshagene er lokalisert. Evaluatoren finner imidlertid at næringshagene synes å ha liten effekt utover kommunene de er lokaliserte i. Når det gjelder tiltakene som springer ut av Bolyst peker evaluatoren på nødvendigheten av å sikre at disse blir varige og uavhengige av ildsjelene som initierte de. Evaluatoren konkluderer med at Blilyst har

funnet en arbeidsform som fungerer godt i forhold til hovedstrategiene og i forhold til de øvrige aktørene på feltet. Det at Blilyst har en liten administrasjon med en enkel saksbehandling trekkes fram som en styrke ved programmet som gir raskt svar på søknader, positiv oppmuntring og nødvendig framdrift for personer og tiltak.

Som den første evalueringen belyser også den andre evalueringen hvor gjennomføringen har mer å hente. Det er særlig gjennomføringen av det interessepolitiske samarbeidet evaluator ser som svakt. Evalueringen gjentar flere steder at informantene som har blitt intervjuet trekker fram at Blilystkommunene utgjør en «naturlig gruppe kommuner for et slikt samarbeid» (Holm og Stræte, 2006: s. 48). Til tross for at man ser seg selv som en «naturlig gruppe kommuner» trekkes det interessepolitiske arbeidet fram i evalueringen som det delområdet innenfor Blilyst hvor en ser færrest tydelige resultater. Evaluator peker på at årsakene som oppgis til dette er mange:

Noen forklarer dette med at Blilystregionen har få reelle felles utfordringer som fordrer en felles uttalelse fra Samarbeidslyst. Her ser en ofte at to eller tre kommuner i samme dalføre deler interesser knyttet til vei og samferdsel, mens de andre Blilystkommunene i disse sakene ofte vil være en konkurrent om de samme midlene. (Holm og Stræte, 2006: s. 44)

Evaluator finner også at det er varierende kvalitet og innsats i den kommunale oppfølgingen av programmets strategier. Evalueringen trekker i den forbindelse fram de store ulikhetene Blilyst-kommunene i mellom. Datagrunnlaget til evalueringen synes å dokumentere en tro blant deltakerkommunene på at disse strukturelle ulikhetenes negative effekt på samarbeidet kan overvinnes gjennom dedikert kommunal ressursbruk og fokus på Blilyst-samarbeidet. Evaluator finner imidlertid at det ligger et betydelig forbedringspotensial her ved en eventuell videreføring av Blilyst. Evaluator peker også på at man kan ha mye å hente på å få Blilyst til å bli et reelt partnerskap, gjennom å få næringslivet mer med på finansieringssiden. Evaluator trekker videre fram at det er stor ulikhet innenfor Blilyst-samarbeidet når det gjelder hvor god kjennskap aktørene har til hva programmet er, poenget med det og hva det gjør/skal gjøre. Denne kjennskapen øker jo tettere innpå den daglige programledelsen man kommer.

Evaluator finner også tiltak som ikke har fungert etter hensikten. For eksempel peker evalueringen på at man sannsynligvis ikke burde ha satset på å etablere lokaler og studietilbud i hver enkelt kommune. Til det er den enkelte kommunes antall studenter for lite til at det dannes et godt studiemiljø. Evaluator peker videre på at Blilyst-samarbeidet har en informasjonsutvekslingsutfordring da det varierer i hvilken grad erfaringer fra enkelttiltak synliggjøres. Som vi så ovenfor trekker den andre evalueringen fram Blilyst-programmets begrensede administrasjon og enkle saksbehandling som en styrke ved programmet. Evaluator ser imidlertid den enkle saksbehandlingen og begrensede administrasjonen som tveegget. På den ene siden et fortrinn, på den andre siden en potensielt undergravende svakhet ved programmet; nivået på saksbehandlingen øker risikoen for å gi støtte i tilfeller hvor man burde avstått fra å gi støtte, og den begrensede administrasjonen gjør gjennomføringen av programmet svært personavhengig. Evaluator slår fast at i den første programperioden har dette gått bra, men påpeker at det er krevende for en begrenset programledelse å følge så spredte satsinger som man har samlet i Blilyst. Evaluator trekker også fram at

det har vært vanskelig å rekruttere kompetanse til prosjektledelsen som er bred nok til å matche bredden i satsingene.

Også den andre evalueringen omtaler et spenningsforhold mellom fylkeskommunen og Blilyst. I første rekke synes dette spenningsforholdet å skrive seg fra det faktum at Sør-Trøndelag fylkeskommune er en betydelig bidragsyter til Blilyst, som fremstår som relativt usynlig utad. Evaluator anbefaler derfor at programstyret og prosjektledelsen synliggjør fylkeskommunens bidrag i større grad enn det som har vært tilfelle i den første programperioden, og at fylkeskommunen slippes tettere inn på det daglige, operative arbeidet. Samtidig er det evaluators vurdering at fylkesnivået bør begrense seg til strategisk arbeid, og la aktivitetene som skal løse utfordringene Blilyst ble dannet for å løse, basere seg på lokale initiativ.

Den andre evalueringen kommer med tre konkrete anbefalinger ved videreføringen av Blilyst. Den første anbefalingen er å få til en sterkere legitimering av programmet i fylkeskommunen. Dette gjelder både politisk og administrativt nivå. Videre anbefales at det i den andre programperioden arbeides for å oppnå mer forpliktende deltakelse fra næringslivet. Dette for å få til et mer fullverdig partnerskap i likevekt mellom offentlig og privat sektor. Den siste anbefalingen er at Blilyst i den andre programperioden blir mer målrettet i sin rekruttering av kvalifisert arbeidskraft til regionen.

3.3. Evaluering av den andre programperioden (2007-2010)

Når den tredje evalueringen (Holm og Kroken, 2009) gjennomføres har Blilyst eksistert i drøye seks år, og om lag 100 millioner kroner har blitt brukt i forsøk på å skape arbeidsplasser, infrastruktur, næringsutvikling, fritidsaktiviteter og kulturtilbud i ti innlandskommuner i Sør-Trøndelag, Hedmark og Møre og Romsdal. Den tredje evalueringen følger i stor grad samme mal som den foregående evalueringen og gjennomføres på tampen av den andre programperioden (2007-2010). Som den foregående vurderer også den tredje evalueringen eventuelle effekter av utviklingsprogrammet når det gjelder befolkningsutvikling og næringsutvikling. I den siste løftes blikket ytterligere og Blilyst drøftes også i lys av nasjonale spørsmål, som kommunestruktur, samhandlingsreformen og regionreform (fylkeskommunens skjebne og skiftende oppgaver). Mandatet for den tredje evalueringen har vært å belyse *kvaliteten på gjennomføringen av Blilyst i perioden 2006-2009* og komme med *vurderinger rundt en eventuell videreføring av programmet*.

Holm og Kroken (2009) konkluderer, i likhet med den andre evalueringen, at Blilyst er et riktig designet og godt gjennomført utviklingsprogram som har bidratt til å gi kommunene et nettverk av næringshager, bredbåndsdekning, en desentralisert høyskoleutdanning, entreprenørskapssatsing i skolene, en lang rekke fritidsaktiviteter og en variasjon av kulturtilbud. Det er særlig grepet mellom å skille strategiske vurderinger i Samarbeidslyst (eiergruppen) og direkte søknadsvurdering i programstyret/prosjektledelsen som vurderes å være riktig. Det er evaluators vurdering at dette grepet, sammen med programmets ressurstilgang og spissingen av satsingsområdene, gir en vital organisasjon som klarer å sette trykk bak arbeidet med programområdene:

Programmet har hatt nok personellmessige ressurser og økonomiske midler til faktisk å ha blitt en faktor i det regionale utviklingsarbeidet. Blilyst har hatt rammebetingelser rause nok til å sette inn et betydelig trykk på enkelte prioriterte områder, og har også hatt personell til å følge opp tiltak over tid. Mange utviklingsprosjekter i norske distrikter mangler denne tyngden – der det typiske prosjektet opererer i en to- til treårsperiode, med én prosjektleder i deltidsstilling med uavklarte ansvarsområder. Blilyst har gjennom sin varighet på snart syv år, med betydelige ressurser og tydelig ansvar på konkrete programområder, klart å etablere en synlig merkevare med et tydelig budskap og med et kompetent apparat som oppleves som en relevant faktor når lokale idehavere og målgrupper vil utvikle/iverksette gode ideer og prosjekter. (Holm og Kroken, 2009: s. 14)

Særlig i de tilfellene hvor Blilyst har bidratt til felles løft for Blilyst-regionen (hele eller deler av den) ser evaluator at Blilyst fyller et hull i forvaltningsstrukturen. Videre trekker også den andre evalueringen fram en «ubyråkratisk» saksbehandling som en suksessfaktor. Dette bidrar til at Blilyst også i den andre programperioden oppfattes å være et annerledes virkemiddelapparat, hvor veien mellom brukergrupper/målgrupper og utviklingsprogram er kort. Dette vurderes av evaluator å bidra til at Blilyst evner å få fram og finansiere alternative ideer enn det som ville ha blitt fanget opp og finansiert gjennom de ordinære utviklingskanalene. Særlig positive er de kommunale representantene intervjuet i evalueringsarbeidet. Holm og Kroken er ikke overrasket over at kommunene er positive til et program der et kommunalt økonomisk bidrag utløser bortimot det dobbelte i fylkeskommunalt bidrag. Videre pekes det i evalueringen på at Blilyst har økt rausheten mellom deltakerkommunene. Respondentene har erfart at tiltak i nabokommunen også gagnar dem selv, blant annet gjennom økt bevissthet på det regionale arbeidsmarkedets betydning for å svekke «tojobsproblematikken», som gjør at mange par som i utgangspunktet kunne tenke seg å flytte til en distriktskommune avskjæres fra å gjøre nettopp det (ikke relevant arbeid til begge). Evaluator finner også at fylkeskommunen er tettere på Blilyst enn i den første programperioden, og at rolleavklaringen mellom fylkeskommunen og Blilyst har vært bedre i den andre programperioden enn i den første. To grep har blitt tatt. For det første har fylkeskommunen fått direkte innflytelse i strategiarbeidet gjennom at fire fylkestingspolitikere deltar i Samarbeidslyst. For det andre har man lagt ned ambassaden og flyttet prosjektledelsen over til Fylkeshuset.

Også denne evalueringen peker på utfordringer ved gjennomføringen av Blilyst. Sammenlignet med de foregående evalueringene, peker den tredje evalueringen på fire interessante utfordringer. Når det gjelder den første, *programmets oppslutning*, finner evaluator grunn til å stille spørsmål ved oppslutningen omkring Blilyst etter å ha evaluert den andre programperioden:

(...) man må kunne forvente at deltakende kommuner og programmets ambassadører aktivt bidrar til programmets fremdrift. Her varierer innretning og intensitet på kommunenes engasjement betydelig. (...)Vi synes å kunne ane et lavere engasjement hos mange av disse nøkkelpersonene [ordførere, rådmenn og kommunale kontakter]. (Holm og Kroken, 2006: s. 3 & s. 26)

Holm og Kroken peker på at til tross for de unisont positive vurderingene fra kommunalt hold, er det stor variasjon i hvor engasjert og aktiv den enkelte Blilyst-kommune er. Holm og Kroken ser dette som uheldig, da de vurderer det som at hvor mye den enkelte

kommune sitter igjen med av Blilyst-samarbeidet henger tett sammen med hvor involvert og aktiv kommunen er i Blilyst-samarbeidet.

Den andre interessante utfordringen som evaluator finner, er at den regionale karakteren (altså tiltak som skal gagne alle medlemskommunene) i Blilyst-arbeidet har svekket seg. Denne er interessant sett i lys av den første utfordringen. Når det blir færre fellestiltak, blir det vanskeligere å være gratispassasjer, noe som igjen aktualiserer kommunenes behov for å innta en aktiv rolle i samarbeidet. I den første programperioden var det forventet at tiltakene skulle ha en regional merverdi (tiltakene skulle komme hele partnerskapet til gode). I den siste programperioden finner evaluator at tiltakene ofte er avgrenset til den enkelte kommune. Evaluator finner også at aktørene de har intervjuet har ulike meninger om hvorvidt dette er problematisk eller ikke. Den tredje utfordringen evalueringen peker på er framveksten av andre, konkurrerende interkommunale samarbeid. Evaluator viser til at fram til evalueringstidspunktet har Blilyst hatt enerett på sine kjerneområder

(...) flere aktører peker på at også disse konstelasjonene [andre interkommunale samarbeid] ser ut til å bevege seg inn på Blilysts enemerker. Kommuner og fylkeskommune skal følge opp et uendelig antall arenaer, prosjekter, programmer og samarbeid, og Blilyst ser ut til å være skadelidende i denne sammenhengen. (Holm og Kroken, 2009: s. 18)

Den fjerde utfordringen evaluator trekker fram, etter å ha fulgt programmets utvikling i den andre programperioden er *programmets karakter*. Skal programmet bli et passivt omfordelende organ for kommunale og fylkeskommunale midler eller skal programmet ha en regionalutviklende egenkraft? Det siste forutsetter at kommunale aktører i Blilystkommunene (ordførere, rådmenn, opposisjonspolitikere, næringsjefer ol.) aktivt engasjerer seg i Blilyst-programmet. Evaluator finner at det er stor variasjon blant kommunene og aktørene når det gjelder hva som bør være Blilysts kjerneaktivitet. Etter å ha evaluert den andre programperioden finner evaluator grunn til å stille spørsmål ved om det i det hele tatt er behov for et alternativt program på siden av kommunale og fylkeskommunale strukturer, om Blilyst skulle utvikles til å bli kun et passivt, omfordelende organ.

Evalueringen peker også på utfordringer som de foregående evalueringene fant: behovet for å balansere en liten og effektiv administrasjons raske saksbehandling med behovet for likebehandling, forutsigbarhet, etterrettelighet og gjennomsiktbarhet i saksbehandlingen.

Nytt i den tredje evalueringen i forhold til de foregående, er at denne evalueringen tydeligere indikerer at det er delte meninger om Blilyst-programmet og dets eventuelle videreføring. Fylkeskommunen ser for seg at Blilyst bør videreføres etter den andre programperioden, og at den i en videreføring vil være opptatt av å ta med seg innspill fra de ulike kommunene, og at de vil lytte til hva kommunene ønsker seg – både i forhold til en mulig videreføring og hvordan programmet innrettes og organiseres. Evalueringen dokumenterer imidlertid også at Blilysts viktigste finansieringskilde ser det som maktpåliggende å ta en «grundig runde» på alle utviklingsprogrammer i fylket for å finne en felles måte å organisere regionalt utviklingsprogram på (Holm og Kroken, 2009: s. 23). Det er særlig to problemstillinger som trekkes opp: bør kontaktflaten mellom kommuner og fylkeskommune i utviklingsarbeidet skje i *geografiske konstallasjoner* (som Blilyst, Kysten er Klar, Orkdalsregionen, Trondheimsregionen

eller Værnesregionen) eller skal det organiseres etter en *temabasert inndeling*. Evalueringen dokumenterer også at det i Sør-Trøndelag fylkeskommune finnes aktører som synes at Blilyst-programmet tar en urettmessig stor andel av fylkeskommunens regionale utviklingsmidler.

Kommunene på sin side ønsker i følge evaluator tilnærmet unisont en videreføring av Blilyst uten drastiske endringer hverken i de økonomiske rammene, hovedmålsettinger, organisering eller arbeidsmåte. Flere av kommunene vedgår i midlertid at de arbeider på andre arenaer som begynner å bevege seg inn på det Blilysts arbeider med gjennom sine programområder. Evalueringen av den andre programperioden dokumenterer med andre ord at Blilyst ikke lengre er den eneste aktøren som arbeider utradisjonelt med regional utvikling. Evalueringen synes også å gå langt i å antyde at noen av kommunene er med i Blilyst-samarbeidet (og ønsker at det skal fortsette) fordi det gir enkel tilgang til fylkeskommunale utviklingspenger.

I forhold til spørsmålet om hvorvidt Blilyst bør videreføres etter den andre programperioden kommer evaluator med en rekke anbefalinger. Evalueringen peker på at bevisstheten om Blilyst-arbeidet bør økes i Blilyst-kommunene og at arbeidet med Blilyst bør integreres bedre i kommunens daglige arbeid med samfunnsutvikling. Evaluator anbefaler videre at en eventuell strategiprosess avklarer hva som skal være programmets kjerneaktivitet. Når det gjelder spørsmålet om videreføring av Blilyst har evalueringen av den andre programperioden utarbeidet tre scenarier som den anbefaler bør ligge til grunn for programeiernes diskusjon:

Scenario 1: *Blilyst formaliseres*, og blir en permanent struktur med økte økonomiske rammer. Fordelen her, i følge evaluator, er at utviklingsarbeidet i kommunene kan sees i en større sammenheng, og at erfaringene fra Blilysts videreføres. Scenario 2: *Et videreført (tidsavgrenset) program* er på mange måter et status quo-scenario, mens Scenario 3 er at *Blilyst avsluttes*. Her vurderes det som at den indre ulikheten mellom kommunene i Blilyst-samarbeidet er for stor til at en permanent Blilyst-struktur vil ha noe for seg. Evaluator peker på at en viktig ulempe med dette scenariet er at det er stor fare for at verdifulle erfaringer, arbeidsmåter og holdninger ervervet gjennom Blilyst kan gå tapt. Fylkeskommunen og Blilyst-kommunene valgte det andre scenarioet. Blilyst fikk sin tredje programperiode. Som nevnt foran ble den tredje programperioden den siste.

4. Mulige effekter på to viktige satsingsområder: befolkningsutvikling og næringsutvikling

For et utviklingsprogram som Blilyst, med så spesifikke målsetting om å snu en negativ folketallsutvikling og skape en mer variert næringsstruktur gjennom entreprenørstimulerende tiltak, er det uunngåelig at svaret på om utviklingsprogrammet har hatt en effekt søkes i folketallsutvikling, befolknings sammensetning og næringsutvikling. Som også de andre evalueringene har pekt på, er det viktig å huske

på at det er et utall faktorer som påvirker den faktiske utviklingen. Det er derfor svært vanskelig med sikkerhet å gi Blilyst ros eller ris for en gitt utvikling. Som evaluatør i evalueringen av den andre programperioden skriver:

Det er vanskelig å vurdere den kontrafaktiske utviklingen, altså hvordan situasjonen ville ha vært uten Blilyst. Vi har ingen illusjoner om å finne endelige svar på Blilyst faktiske effekt på disse overordnede kvantitative målsettingene. Men vi kan finne mer generelle trender som kan illustrere det klimaet Blilyst har operert i, og de utfordringene Blilyst står overfor (Holm og Kroken, 2009: s. 20-21).

I evalueringene av Blilyst har dette vært søkt løst gjennom å trekke inn tall fra sammenlignbare regioner. Ved å sammenligne utviklingen i Nord-Østerdalen, Nord-Gudbrandsdalen og Indre Namdal har man forsøkt å få en indikasjon på den relative utviklingen i Blilystregionen, og gjennom det få et grunnlag for å vurdere hvorvidt Blilyst kan sies å ha hatt en effekt eller ikke.

4.1 Befolkningsendring

Som de fleste vet, sentraliseres landets befolkning inn mot større sentra og tettsteder (se figur 1). Sentraliseringen av befolkningens geografiske fordeling har pågått i 30 til 40 år nå. I de senere årene skjer den i en tid hvor landet har historisk høy befolkningsvekst. Landet har også en høy innvandring. Dette bremser befolkningsnedgangen i de mest perifere kommunene. Hvor permanent denne bremsen er, gjenstår å se. De siste årene har imidlertid den høye innvandringen, som skjer til nesten alle av landets kommuner, medført at langt færre av kommunene opplever befolkningsnedgang (litt over 100 kommuner i 2012, mens i underkant av 300 kommuner opplever vekst i folketallet). Innvandringen akselerer også veksten i de mest sentrale kommunene. Et annet kjennetegn ved sentraliseringen er at de sentrale kommunene har en noe yngre befolkning enn de mindre sentrale kommunene (Brunborg og Tønnessen, 2013). Kart fra NORDREGIO viser at dette slett ikke er en særnorsk utfordring. Det særnorske er vel heller at dette skjer langsommere her til lands enn hos våre nordiske naboer (se figur 2). Det er disse seige trendene Blilyst har basket med. Har det hjulpet? Har Blilystkommunene en befolkningsutvikling som tilsier at Blilyst har klart å snu den såkalte flyttestrømmen?

La oss først se hva de foregående evalueringene har funnet, før vi ser på befolkningstillene for hele perioden, inkludert den siste programperioden.

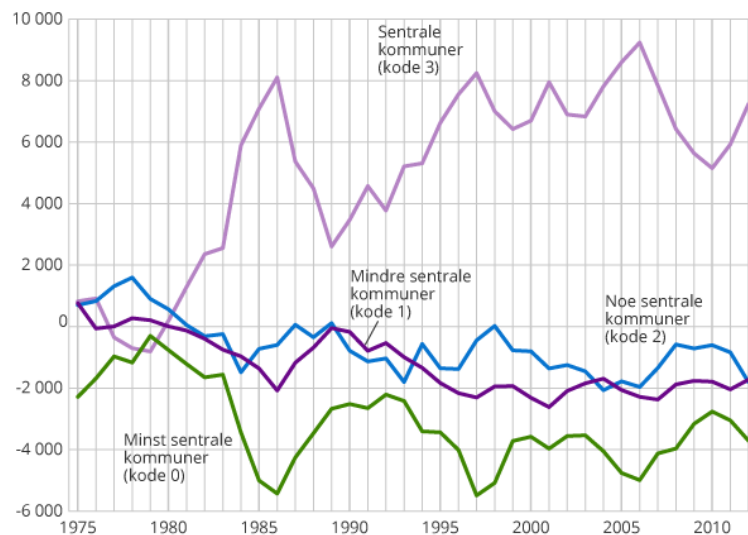
Befolkningsendringer: Effekter av den første programperioden (2003-2006)

Evalueringen av den første programperioden (Holm og Stræte, 2006) finner at de åtte opprinnelige Blilystkommunene sett under ett har opplevd en svak befolkningsnedgang for perioden 2003-2006⁴. Dette er imidlertid en svært kort periode for denne typen analyse. Evaluatør ser derfor også på tilsvarende tall for den foregående treårsperioden. Da finner evaluatør at utviklingen for regionen som en helhet fremstår å være negativ,

⁴ Fra 1.januar 2003 til 1.januar 2006

ettersom de samme åtte kommunene da opplevde en befolkningsøkning. Holm og Stræte finner også at det er store forskjeller mellom kommunene. Noen av kommunene (Midtre-Gauldal, Oppdal og Røros) har hatt befolkningsvekst i den første programperiodens tidsrom (2003-2006), mens de andre kommunene har hatt befolkningsnedgang. I treårsperioden forut for etablering av Blilyst hadde også to andre kommuner (Selbu og Meldal) positiv befolkningsutvikling. I perioden 2003-2006 pekte pilen nedover også i disse to kommunene. Evaluatør understreker at Blilyst-programmet gjentatte ganger har satt seg mål om å oppnå positiv befolkningsutvikling i samtlige deltakerkommuner (Stræte og Holm, 2006). Evaluatør finner imidlertid ikke grunnlag for å konkludere med at Blilyst har mislykkes i nå en av sine hovedmålsettinger (snu den negative befolkningsutviklingen).

Figur 1: Innenlandske flyttinger. Nettoflytting. Sentralitet. 1975-2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kilde: SSB

Sentralitet er en kommunes geografiske beliggenhet i forhold til tettsteder av ulike kategorier.

"Mest sentrale kommuner": kommuner som ligger innenfor 75 minutters reisetid til et tettsted med minimum 50 000 innbyggere (90 minutter fra Oslo). Tettstedet må i tillegg fungere som regionsenter.

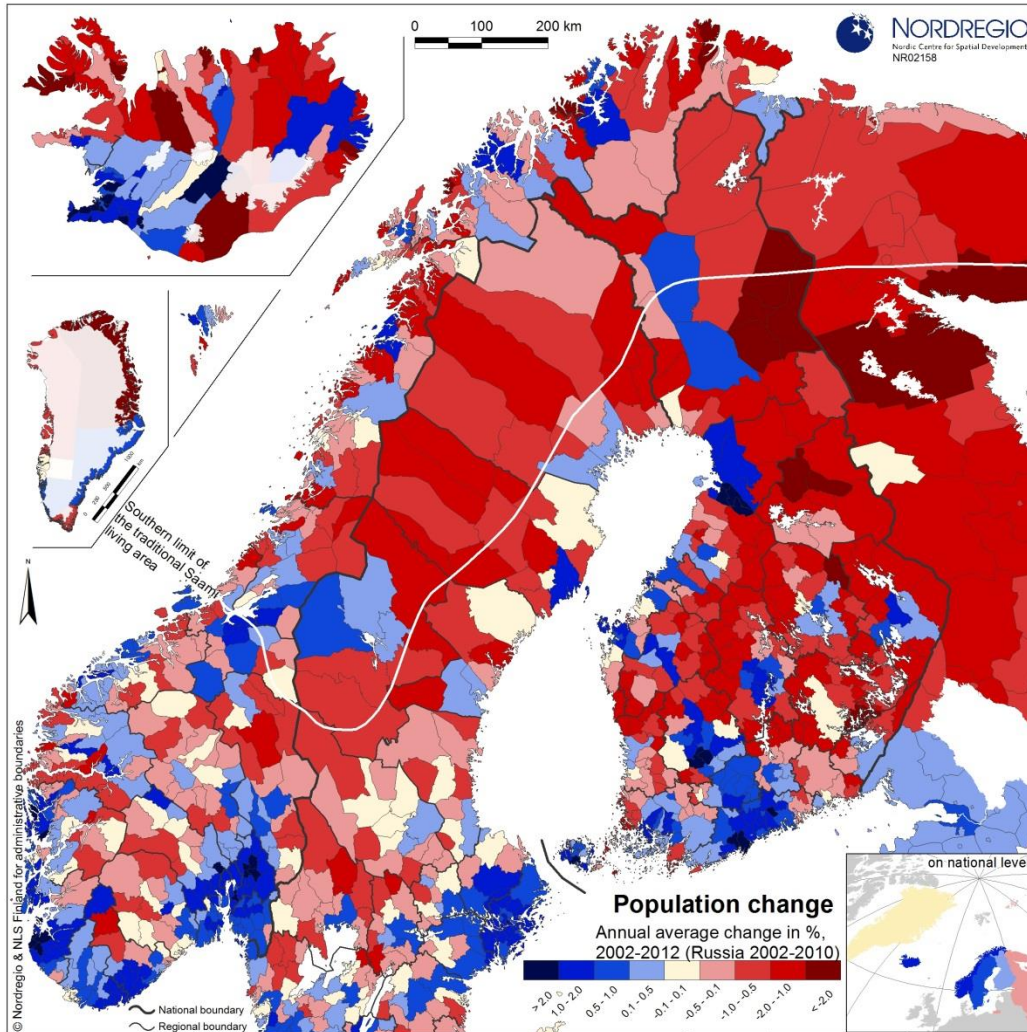
"Noe sentrale kommuner": maksimalt 60 minutters reisetid til et tettsted med minimum 15 000 innbyggere.

"Mindre sentrale kommuner": maksimalt 45 minutters reisetid til et tettsted med minimum 5 000 innbygger

"Minst sentrale kommuner": . Kommuner som ikke oppfyller noen av disse kategoriene.

<http://ssb.no/befolkning/statistikker/flytting>

Figur 2: Befolkningsendring i Nordiske land (2002-2012)

Kilde: NORDREGIO

Kartet fra NORDREGIO viser årlig befolkningsendring i 2002-2012 (i prosent). Den mørkeste rødfargen representerer en gjennomsnittlig årlig befolkningsnedgang som er større enn 2 prosent, mens den mørkeste blåfargen viser en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er større enn 2 prosent. Kartet viser at befolkningsutviklingen for mange kommuner i Distrikts-Norge er mer positiv enn hva tilfellet er i Sverige og Finland.

For å få et bedre grunnlag til å vurdere eventuelle effekter av Blilyst på kommunenes befolkningstall, sammenligner evalueringen med befolkningsutviklingen i tre andre sammenlignbare regioner: Nord-Østerdal, Nord-Gudbrandsdal og Indre Namdal. Evaluatoren finner at den prosentvise nedgangen i befolkningstall ikke er særegen for Blilystregionen, og slik sett reflekterer den utviklingen i landet som helhet. Evalueringen av den første programperioden finner at også den geografiske fordelingen av befolkningsutviklingen i Blilyst-regionen reflekterer den for landet som helhet: sentraene vokser på bekostning av de usentrale områdene. Man kan si at det i den første programperioden skjedde en intern sentralisering i Blilystregionen. Det vil si at det er regionsentrene som vokser, og de mindre utkantkommunene har en krympende befolkningstrend.

Av alle regionene evalueringen av den første programperioden undersøkte, fant evaluator den minst markerte nedgangen i Blilystregionen. Evalueringen konkluderer med at Blilyst-samarbeidet i det minste har bidratt til en bedret folketallsutvikling:

Kan man med noen tyngde hevde at utviklingen de tre siste år kan tilskrives Blilyst? Blilyst har forvaltet ca 15 mill kroner årlig, og sett i forhold til ordinære kommunale, regionale og nasjonale virkemidler blir dette for småpenger å regne. Det [kan] likevel konkluderes med at Blilyst har bidratt til å opprettholde en bedre folketallsutvikling i deltakerkommunene, enn hva tilfellet er i andre distriktskommuner det er naturlig å sammenligne seg med. (Holm og Stræte, 2006: s. 31)

Evalueringen av den første programperioden undersøkte ikke bare folketallsendring, men også befolkningens demografiske sammensetning (kjønn- og alderssammensetning) for to måletidspunkt: et før etableringen av Blilyst og et mot slutten av den første programperiodens slutt. Holm og Stræte fant at Blilystregionen både før og etter Blilysts første programperiode hadde en tilnærmet lik demografisk sammensetning som de andre innlandsregionene man undersøkte. Evaluator fant at alle regionene var preget av høy andel eldre innbyggere og en mindre andel innbyggere i aldersgruppen 20-44 år enn i urbane områder. Dette er viktig, da det er denne gruppen Blilyst har hatt et uttalt mål om å få til å flytte til Blilystkommunene. Evaluator konkluderer med at de ikke med noen form for sikkerhet kan si at Blilyst har påvirket alderssammensetningen i innlandet i Sør-Trøndelag.

Befolkningsendringer: Effekter av den andre programperioden (2007-2010)

Evalueringen av den andre programperioden (Holm og Kroken, 2009) finner at det samlede innbyggertallet for Blilystregionen er relativt stabilt. Men ser man mer finmasket på det, ser man at den interne sentraliseringen i Blilystregionen har fortsatt. Midtre-Gauldal har hatt en stabil befolkningsoppgang på hele 2000-tallet, en befolkningsvekst evaluator ser i sammenheng med forbedret infrastruktur mot Trondheim (motorvei v/Melhus) og en relativ nærhet til et stort arbeidsmarked (Trondheim). Kommuner som ligger lengre unna Trondheim, slik som Tydal, Holtålen, Rennebu, Rindal og Os har hatt en negativ befolkningsutvikling. Evaluator bemerker at dette er relativt små kommuner med større nabokommuner, og at slike kommuner ofte taper kampen om tilflyttere i regionen. Som nevnt er denne tendensen et typisk trekk ved befolkningsendringene i Norge: befolkningen «siger» sakte, men sikkert mot sentra. Det er verdt å merke seg at Holm og Kroken (2009) trakk fram denne interne sentraliseringen som en utfordring for Blilyst-programmet:

Vi ser altså tendenser til en intern sentralisering i Blilystregionen der forskjellen mellom de større regionsentrene og de små utkantkommunene øker. Dette bør være en kilde til bekymring dersom man ser for seg en langvarig videreføring av utviklingsarbeid i Blilystregionen. (Holm og Kroken, 2009: s. 20)

De opprinnelige målene med Blilyst var eksplisitt formulert med konkrete målsettinger om endringer i befolkningsutvikling, endret befolknings sammensetning, endret næringsgrunnlag og en større fremtidstro. Men hvilken betydning har Blilyst egentlig hatt for folketallsutviklingen i kommunene? Den andre evalueringen poengterer relativt optimistisk at

Et utviklingsprogram med et årlig budsjett på 13 millioner kroner vil ikke ha kraft til alene å kunne motvirke store trender i den brede distriktspolitikken, utjevne konsekvenser av dårlige tider i tunge sektorer i regionen, effekter av en finanskrisen eller sentraliseringskreftene som virker både i oppgangs- og nedgangstider. Men over tid vil en region som Blilystregionen kunne påvirke sin relative attraktivitet sammenlignet med andre regioner, ved god gjennomføring av ulike typer aktiviteter, blant annet gjennom utviklingsprogrammer som Blilyst. (Holm og Kroken, 2009: s. 19)

Befolkningsendringer: Effekter av Blilyst (2003-2013)⁵

I tabell 1 ser vi befolkningsutviklingen i Blilyst-regionen og sammenlignbare regioner i årene før Blilyst ble etablert, for de respektive programperiodene og for hele Blilystperioden. Som for de foregående programperiodene klarer Blilyst-regionen seg bedre enn de sammenlignbare regionene også i den siste programperioden. Ser vi for hele perioden under ett, er det også tydelig at Blilystregionen har klart seg bedre enn de sammenlignbare regionene. Blilystregionen har hatt en befolkningsvekst på 1,88 prosent i perioden, mens de andre har hatt en negativ befolkningsutvikling. Differansen mellom Blilystregionens befolkningsutvikling og den av de sammenlignbare regionene med svakest befolkningsutvikling (Indre Namdal) er på i overkant av 6 prosentpoeng. Det er nærliggende å tilskrive dette Blilyst. Men antakelig er «prestasjonen» på befolkningsutvikling langt mer komplisert. Som allerede nevnt er landets samlede befolkningsvekst formidabel, og denne sprer seg ujevnt utover i landet: de sentrale områdene vokser mer enn de usentrale delene av landet.

Dette blir tydelig om vi måler Blilystregionens befolkningsutvikling opp mot den nasjonale befolkningsveksten. Da ser vi at Blilystregionens befolkningsutvikling ligger hele 9,35 prosentpoeng under landets samlede befolkningsutvikling i Blilystperioden (se tabell 2). Den ujevne fordelingen fremgår også av de respektive regionenes fylker (se tabell 1). I den siste programperioden hadde Blilystregionens fylke (Sør-Trøndelag) høyest befolkningsvekst av de sammenlignbare regionenes fylker (2,45 prosentpoeng høyere vekst enn det svakeste fylket, Oppland). Ser vi på perioden som helhet, forsterkes dette inntrykket: Sør-Trøndelag har hatt en vekst på 12,82 prosent, noe som er 10,84 prosentpoeng større befolkningsvekst enn det svakeste fylket (Oppland).

⁵ Tallene i tabellene som følger her er ikke nødvendigvis direkte sammenlignbare med de foregående evalueringene, da det kan variere mellom evalueringene hvilke måletidspunkt som er valgt. Her er det valgt å bruke tall for inngangen til 3. kvartal som måletidspunkt. Dette for å få data på befolkningsutviklingen som strekker seg så nært det siste Blilystårets slutt som mulig på evalueringstidspunktet. Kvartal 4 for 2013 var ikke tilgjengelig da denne evalueringen ble gjennomført. Derfor ble kvartal 3 valgt som måletidspunkt. Trendene er likevel sammenlignbare. For å lette lesingen har jeg tatt inn også de andre periodene med måletidspunkt i kvartal 3 i tabellene som følger.

Tabell 1: Befolkningsutvikling i Blilystregionen og sammenlignbare regioner (endringer i prosent)

	Før Blilyst (2000-2003)	Programperiode I (2003-2006)	Programperiode II (2007-2010)	Programperiode III (2011-2013)	Hele perioden (2003-2013)
Blilystregionen	0,29 %	-0,83 %	0,58 %	1,02 %	1,88 %
Indre Namdal	-3,14 %	-2,83 %	-2,02 %	0,43 %	-4,50 %
Nord-Østerdalen	-1,98 %	-2,52 %	0,36 %	-0,10 %	-4,16 %
Fjellregion i Oppland	-1,72 %	-1,44 %	-0,37 %	-1,68 %	-3,92 %
Trondheim	2,71 %	4,20 %	5,32 %	3,28 %	17,31 %
Norge	1,61 %	2,09 %	3,90 %	2,52 %	11,23 %
Hedmark	0,47 %	0,04 %	1,23 %	0,99 %	2,94 %
Møre og Romsdal	0,39 %	0,33 %	2,73 %	1,94 %	6,47 %
Nord-Trøndelag	0,46 %	0,91 %	1,82 %	1,73 %	5,52 %
Oppland	0,37 %	-0,41 %	1,45 %	0,35 %	1,98 %
Sør-Trøndelag	1,99 %	2,88 %	4,06 %	2,80 %	12,82 %

Kilde: SSB

Merknader til tabell 1: Blilyst-regionen er justert for medlemskommuner pr periode. Selv om Os kommune gikk ut av samarbeidet før den andre programperiodens slutt (2009), er kommunen for enkelthets skyld regnet inn som Blilyst-kommune i hele den andre programperioden. «Indre Namdalen» består av kommunene Grong, Høylandet, Lierne, Namsskogan og Røyrvik. I «Nord-Østerdalen» er kommunene Alvdal, Engerdal, Folldal, Rendalen, Stor-Elvdal, Tolga og Tynset medregnet, mens i «Fjellregion i Oppland» er Dovre, Lesja, Lom, Sel, Sjøk og Vågå regnet inn.

Tabell 2: Befolkningsendringer i Blilystperioden (2003-2013) sett i lys av utvikling på nasjonalt nivå, til Trondheim og fylker (prosentpoeng)

	Differanse til utviklingen på nasjonalt nivå i	Differanse til Trondheims utvikling	Differanse til regionenes respektive fylker
Blilyst-regionen	-9,35	-15,43	-10,95
Indre Namdal	-15,73	-21,81	-10,03
Nord-Østerdalen	-15,39	-21,47	-7,10
Fjellregion i Oppland	-15,15	-21,23	-5,90
Trondheim	6,08		
Hedmark	-8,29	-14,37	
Møre og Romsdal	-4,76	-10,84	
Nord-Trøndelag	-5,71	-11,78	
Oppland	-9,25	-15,33	
Sør-Trøndelag	1,59	-4,49	

Kilde: SSB

Merknader til tabell 2: Blilyst-regionen er justert for medlemskommuner pr periode. Sør-Trøndelag fylke er for enkelthets skyld regnet som Blilystregionens respektive fylke (selv om Blilyst i perioden har hatt medlemmer også fra andre fylker).

I og med at befolkningsveksten i utgangspunktet ikke fordeler seg jevnt utover landet, er det interessant å se Blilysts og de sammenlignbare regionenes befolkningsutvikling i forhold til befolkningsutviklingen i sine respektive fylker. Da fremstår Blilystregionens relativt positive befolkningsutvikling i et annet lys (se tabell 2). Som vi så i tabell 1 har Sør-Trøndelag hatt den sterkeste befolkningsveksten av fylkene det sammenlignes med. Som tabell 2 indikerer har ikke Blilystregionen nødvendigvis tatt like stor del av denne veksten som man kunne forvente ut fra de andre sammenlignbare regionenes prestasjoner i forhold til sine fylkers befolkningsvekst. Fjellregionen i Oppland er faktisk den regionen som har hatt «best» befolkningsutvikling sett i forhold til befolkningsutviklingen i sitt fylke (bare 5,9 prosentpoeng dårligere enn Oppland fylkes samlede befolkningsvekst). Blilystregionen kommer dårligst ut av en slik sammenligning. Blilystregionens befolkningsvekst i perioden er nesten 11 prosentpoeng svakere enn befolkningsveksten til Sør-Trøndelag fylke. En forklaring her er selvsagt at Trondheim står for en stor del av veksten i Sør-Trøndelag fylke (se tabell 1 og tabell 2), og at fylkene har ulik bosettingsstruktur. Men dette forklarer neppe alt. For å forstå mer må vi se på den interne utviklingen kommunene i mellom.

Evalueringene av den første og den andre programperioden har bemerket at det er stor indre ulikhet hva gjelder befolkningsvekst Blilyst-kommunene i mellom. I tabell 3 ser vi at denne ulikheten også gjelder den siste programperioden. Som for de foregående periodene er det først og fremst Midtre Gauldal som peker seg ut (2,96 prosents befolkningsvekst i den siste programperioden). Men også Oppdal (1,74 prosents vekst) og Røros (0,99 prosent) skiller seg ut i positiv retning. I negativ retning står Rennebu (-1,43 prosents vekst) og Holtålen (-1,03 prosent vekst). Ser vi på Blilystperioden som helhet finner vi at det er vel 15 prosentpoengs differanse mellom befolkningsutviklingen i Blilyst-kommunen med høyest vekst (Midtre Gauldal, som har hatt en befolkningsvekst på 7,70 prosent) og i kommunen med svakest vekst (Holtålen, som har hatt en befolkningsnedgang på 7,42 prosent). Dette vitner om at en betydelig intern ulikhet i Blilyst-kommunenes respektive situasjoner har vokst fram i løpet av utviklingsprogrammets levetid. Dette er neppe Blilysts skyld. Som de foregående evalueringene har pekt på, har det mye med nærhet til Trondheim å gjøre. Det har nok også med industriell utvikling å gjøre.

I forhold til befolkningsvekst er det vanskelig å entydig konkludere med at Blilyst har vært et virkningsfullt tiltak for å snu regionens negative befolkningsutvikling. Det er nærliggende å anta at den positive befolkningsutviklingen i tabell 1 fremfor alt skyldes det Brunborg og Tønnessen (2013) kaller innvandringens bremsende effekt på distriktskommunenes negative befolkningsutvikling. Grunnen til denne antakelsen er at man med Sør-Trøndelags sterke vekst i perioden også burde forventet en høyere vekst i Blilyst-kommunene. Som nevnt tar Trondheim en stor del av Sør-Trøndelags befolkningsvekst. Tabell 3 indikerer at Midtre Gauldal, og muligens også Oppdal, er de eneste av Blilyst-kommunene som nyter godt av Trondheims vekst. For å komme til bunns i dette må man imidlertid undersøke statistikk for netto inn- og utflytting og pendling, noe som faller utenfor de økonomiske rammene til denne sluttevalueringen.

Tabell 3: Befolkningsutvikling i Blilyst-kommunene (relative endringer for hver tidsperiode i prosent)

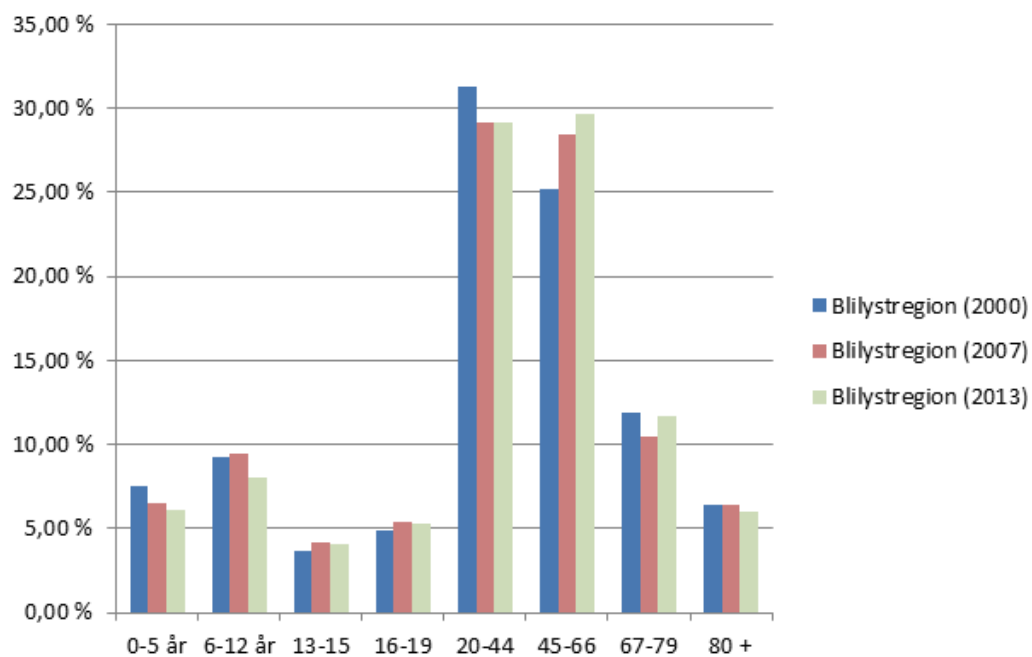
		Før Blilyst (2000-2003)	Programperiode I (2003-2006)	Programperiode II (2007-2010)	Programperiode III (2011-2013)	Hele perioden (2003-2013)
Hele perioden	Holtålen	-2,11 %	-4,35 %	-0,68 %	-1,03 %	-7,42 %
	Midtre Gauldal	0,72 %	-0,02 %	2,30 %	2,96 %	7,70 %
	Oppdal	2,21 %	0,70 %	1,21 %	1,74 %	5,80 %
	Rennebu	-2,03 %	0,26 %	-0,46 %	-1,43 %	-3,88 %
	Rørros	-0,09 %	1,09 %	-1,42 %	0,99 %	0,36 %
	Selbu	0,03 %	-1,39 %	0,53 %	-0,45 %	1,34 %
	Deler av perioden	Meldal	-1,07 %	-1,98 %	0,65 %	0,92 %
Os (Hedem.)		-1,71 %	-3,20 %	-1,46 %	-0,59 %	-4,65 %
Rindal		-1,08 %	-1,47 %	-0,05 %	-1,15 %	-2,38 %
Tydal		-4,63 %	-3,64 %	0,35 %	-1,27 %	-5,95 %

Kilde: SSB

Som tidligere nevnt var en sentral målsetting for Blilyst å få unge voksne til å flytte til Blilyst-kommunene. Av de tidligere evalueringene fremgår det at demografi er en vanskelig variabel å måle effekt utfra med de tidsserier det her er snakk om. I stedet for å sjekke demografisk utvikling opp mot de sammenlignbare regionene, som har blitt gjort i de tidligere evalueringene uten å finne entydige sammenhenger, har jeg valgt å sammenligne Blilystregionens samlede demografiske sammensetning på tre måletidspunkt: et før oppstart (2000), et midtveis (2007) og et ved avslutning (2013) (se figur 3).

I figur 3 ser vi den prosentvise fordelingen av befolkningen etter aldersgrupper. De blå søylene gir et bilde av fordelingen før Blilyst ble etablert, den røde gir et underveisbilde, mens den grønne gir et bilde av fordelingen ved Blilysts avslutning. Som nevnt var en viktig begrunnelse for Blilyst-samarbeidet at man skulle få flere unge voksne i Blilystkommunene. Som figur 3 illustrerer har det motsatte skjedd. Regionens relative andel i kategorien ung voksen (her: 20-44 år) har gått noe ned, mens det er kategorien 45-66 som har økt i løpet av utviklingsprogrammets levetid. Dette skyldes nok først og fremst befolkningens naturlige aldring i perioden. Samtidig indikerer figuren at Blilyst-regionen ikke har fått påfyll i stort nok monn i kategorien ung voksen til å kompensere for at tyngdepunktet i 2000 forflytter seg til neste alderskategori 13 år senere. Som nevnt er befolkningsutviklingens regionale fordeling ujevn. Dette gjelder også som nevnt alderssammensetning. De sentrale kommunene har en noe yngre befolkning enn de mindre sentrale kommunene (Brunborg og Tønnessen, 2013). Men det er ikke til å stikke under en stol at et sentralt satsingsfelt for Blilyst har vært å skape muligheter for unge voksne. Av figur 3 kan man slutte at Blilyst ikke har lyktes med å få nok unge voksne til å flytte til regionen slik at det har kompensert for små ungdomskull. Resultatet har blitt at det ikke er fylt på nok «unge voksne» til at befolkningen holder en bærekraftig alderssammensetning. Hvordan denne aldersfordelingen hadde sett ut uten utviklingsprogrammets satsinger, er det umulig å si noe sikkert om.

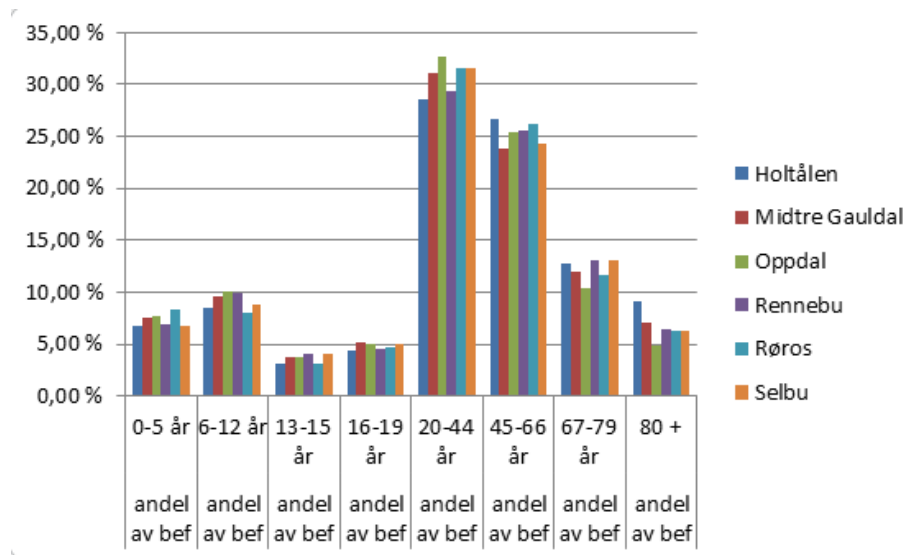
Figur 3: Aldersgrupperes prosentvise andel av befolkningen i Blilystregionen (2000, 2007 og 2013)

Kilde: SSB

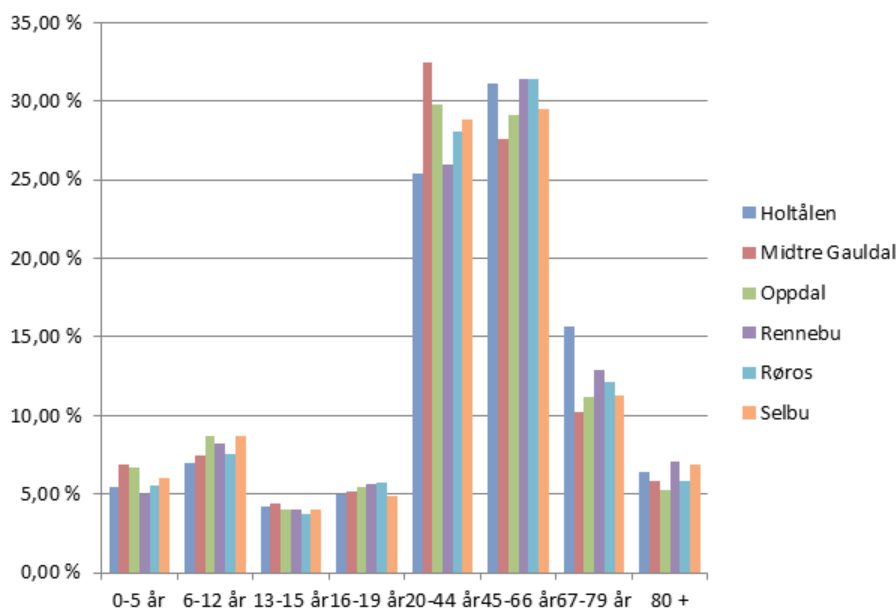
Merknader til Figur 3: Blilyst-regionen her er kommunene Holtålen, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Røros og Selbu.

Figur 4: Aldersgrupperes prosentvise andel av befolkningen i Blilyst-kommunene (2000)

Kilde: SSB

Figur 5: Aldersgrupperes prosentvise andel av befolkningen i Blilyst-kommunene (2013)

Kilde: SSB

I diskusjonen ovenfor så vi at befolkningsutviklingen var ujevnt fordelt internt i Blilystregionen. I figur 4 og figur 5 får vi en oversikt over aldersgruppernes prosentvise andel av befolkningen i de respektive Blilyst-kommunene. Før oppstarten var det Oppdal og Midtre Gauldal, sammen med Røros og Selbu som hadde den høyeste andelen av unge voksne. Ser vi så på hvordan dette ser ut ved Blilysts avslutning (figur 5), så ser vi at alle kommunene foruten Midtre Gauldal, kommunen som har hatt den høyeste befolkningsveksten av Blilyst-kommunene, går ut av Blilyst-samarbeidet med en lavere andel «ung voksne» enn de gikk inn med. Av dette må det slutes at Blilyst-programmet ikke har lyktes med å få nok unge voksne til å bosette seg i regionen til at det gir seg utslag på statistikken. Som nevnt er det umulig å si noe om hvordan bildet hadde vært uten Blilyst-programmet.

Utviklingen i Blilyst-området har flere forklaringer enn Blilyst. Holm og Kroken (2006) peker på at det er tilnærmet umulig å estimere Blilysts betydning i denne sammenhengen, men peker på at Blilyst har vært det mest konkrete og målrettede utviklingstiltaket i den aktuelle regionen i den undersøkte perioden. Av denne gjennomgangen av befolkningsstatistikken er det tydelig at Blilyst ikke i stor nok grad har klart å omdanne bygdeoptimisme til konkrete flyttebeslutninger – i alle fall ikke i et antall stort nok til at det slår ut på befolkningsutviklingen. Dette er ikke det samme som å konkludere med at Blilyst ikke har vært et viktig program. Men det viser at det er vanskelig å gjøre noe med tunge samfunnstrender – som trenden med en befolkning som siger fra distriktene mot sentrum.

4.2 Næringsutvikling

Også de foregående evalueringene har undersøkt for effekter av Blilyst-programmet gjennom å granske antall nyetableringer av næringsvirksomheter. I de foregående evalueringene har man kun basert seg på data fra foretaksregisteret. I foretaksregisteret

finner vi foretak organisert som ASA, AS, DA, ANS, SA, KF og IKS. I tillegg finnes store enkeltmannsforetak (mer enn 5 ansatte i hovedstilling) der.⁶ I og med at det her er snakk om nyetableringer i en del av Distrikts-Norge, som gjerne kan være både kapitalfattig og ha sårbare og svake næringsmiljø, er det nærliggende å anta at mye av knoppskytingen skjer gjennom små enkeltmannsforetak. Disse har mulighet til å registrere seg i foretaksregisteret, men ingen plikt til det. Vi har derfor supplert med data fra enhetsregisteret, hvor enkeltmannsforetakene er registrert.

Denne sluttevalueringen ser således på næringsutvikling med et mer finmasket blikk enn de foregående evalueringene. Tallene som benyttes i de ulike evalueringene er således ikke sammenlignbare. Likevel gis en kort oppsummering av hva de to foregående evalueringene har funnet angående næringsutvikling i Blilystregionen.

Evalueringen av den første programperioden (2003-2006) finner at det var en markant nedgang i etableringer i Blilystkommunene i perioden før Blilyst ble etablert (2001-2003). I Blilysts første programperiode finner evaluator en betydelig økning i antallet nyetablerte foretak (47,6 prosent). Evaluator antyder at veksten i nyetableringer i Blilystregionen kan skyldes andre forhold, blant annet knyttet til regelendringer, men finner det heller ikke urimelig å tilskrive deler av økningen til Blilyst da regionene man sammenlignet med ikke hadde like god utvikling i den undersøkte perioden. I den andre programperioden, finner evaluator at det har vært en nedgang i nyetableringer i alle regionene. Blilystregionen ser slik sett ikke ut til å avvike vesentlig fra andre innlandsregioner på evalueringstidspunktet til Holm og Kroken, 2009.

Som nevnt ser denne sluttevalueringen med et litt mer finmasket blikk på nyetableringer. Evalueringens økonomiske rammer har imidlertid ikke tillatt flere måletidspunkt enn to: ett før Blilyst ble etablert (referanseår) og et måletidspunkt ved avslutningen. Vi kan derfor ikke si noe om trendene i løpet av Blilystperioden. Men det vi kan si noe om er den relative forskjellen i antall nyetableringer i Blilysts siste år sammenlignet med antallet nyetableringer i et tilfeldig valgt år før utviklingsprogrammet ble etablert. Denne analysen er presentert i Tabell 4. Som vi ser er det 5,30 prosent flere nyetableringer i Blilystregionen i 2013 enn før programmet startet opp.

⁶ Personlig meddelelse, Roy Pedersen, Brønnøysundregistrene.

Tabell 4: Antall nyetableringer av foretak, inklusive enkeltpersonsforetak, i Blilystregionen og sammenlignbare regioner (2001 og 2013)

	Antall nyetableringer, absolutte tall	Relativ differanse i antall nyetableringer 2001/2013
Blilyst 2001	283	
Blilyst 2013	298	5,30 %
Indre Namdal 2001	90	
Indre Namdal 2013	68	-24,44 %
Nord-Østerdalen 2001	193	
Nord-Østerdalen 2013	214	10,88 %
Fjellregion i Oppland 2001	218	
Fjellregion i Oppland 2013	224	2,75 %

Kilde: Brønnøysundsregistrene

Tallene for 2001 skiller seg fra tallene som er benyttet i de foregående evalueringene, som kun har brukt data fra foretaksregisteret, som er mangelfullt når det gjelder enkeltpersonforetak. I denne evalueringen er også nyetablering av enkeltpersonsforetak tatt inn i tallgrunnlaget (fra enhetsregisteret). Dette innebærer at tallene i tabell 4 ikke er direkte sammenlignbare med tilsvarende tabeller i Holm og Stræte (2006) og Holm og Kroken (2009). I tabellen er det kun kommuner som har vært med hele veien som er regnet som Blilyst-regionen (kommunene Holtålen, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Røros og Selbu). Dette for å kunne måle endringer fra før Blilyst ble etablert til utviklingsprogrammets siste leveår. Sammenligningsregionen «Indre Namdal» består av kommunene Grong, Høylandet, Lierne, Namsskogan og Røyrvik. Mens «Fjellregion i Oppland» består av kommunene Dovre, Lesja, Lom, Sel, Sjøk og Vågå. Nord-Østerdalen består av kommunene Alvdal, Engerdal, Follidal, Os, Rendalen, Stor-Elvdal, Tolga, Tynset,

Tabell 5: Blilyst-regionens nyetableringsprestasjon i forhold til sammenlignbare regioner

	Differanse i prosentpoeng
Blilyst i forhold til Indre Namdal	29,74
Blilyst i forhold til Nord-Østerdalen	-5,58
Blilyst i forhold til Fjellregion Oppland	2,55

Kilde: Brønnøysundsregistrene

Differansen i prosentpoeng er beregnet ut fra de respektive regionens relative differanse i antall nyetableringer 2001/2013 (se tabell 4).

For å kunne vurdere hvorvidt Blilyst-programmet kan sies å være en del av forklaringen har vi sammenlignet med nyetableringsfrekvenser for noen sammenlignbare regioner: Indre Namdal, Fjellregionen i Oppland og Nord-Østerdalen. Sammenligner vi med Indre Namdal ser vi at denne regionen har 24,44 prosent færre nyetableringer i 2013 enn i 2001. Forskjellen mellom Blilyst-regionens økning i antallet nyetableringer og Indre Namdalens er på hele 29,74 prosentpoeng. Vi har også sammenlignet med to andre regioner: Fjellregionen i Oppland og Nord-Østerdalen. Sammenlignet med Fjellregionen i Oppland gjør Blilyst det bra. I Blilyst var økningen i nyetableringer 2,55

prosentpoeng sterkere enn i Fjellregionen i Oppland. Sammenligner vi derimot med Nord-Østerdalens økning, var Blilysts økning i nyetableringer 5,58 prosentpoeng svakere enn Nord-Østerdalens økning. Disse forholdstallene basert på to valgte måletidspunkt kan skyldes tilfeldigheter. For å kunne si noe definitivt må man inkludere flere måletidspunkt. Det har det ikke vært rom til med evalueringens økonomiske ramme. Det er også viktig å huske på at denne enkle analysen heller ikke kan si noe om kontekstuelle forhold i regionene som sammenlignes. For eksempel har de sammenlignbare regionene neppe vært overlatt til seg selv i regionalt utviklingsarbeid de heller. Å undersøke slike kontekstuelle forhold faller utenfor evalueringens mandat. Det man kan slutte, er at for disse to valgte måletidspunktene (2001 og 2013) klarer Blilystregionen seg bra sett opp mot sammenlignbare regioner. Skyldes dette Blilyst-programmet? I og med at Blilyst-programmet har vært spesifikt innrettet mot næringsetablering og entreprenørskap må man forvente at dette har hatt effekt på nyetableringseffekten. Spørsmålet er hvor varig de nyetablerte virksomhetene er. Til det har vi sett på konkursstatistikk.

Tabell 6: Antall konkurser i Blilystregionen og sammenlignbare regioner

	Totalt antall årlige konkursåpninger	Prosentvis endring i antall konkursåpninger i forhold til 2001	Økning i antall konkurser i sammenlignbare regioner i forhold til Blilystregionen (prosentpoeng)
Blilyst-region (2001)	17		
Fjellregion i Oppland (2001)	10		
Indre Namdal (2001)	6		
Nord-Østerdalen (2001)	11		
Blilyst-region (2013)	20	17,65 %	
Fjellregion i Oppland (2013)	22	120,00 %	102,35
Indre Namdal (2013)	5	-16,67 %	-34,31
Nord-Østerdalen (2013)	18	63,64 %	45,99

Kilde: Brønnøysundsregistrene

Totalt antall konkursåpninger er summen av antall konkurser og antall tvangsavviklinger. Det er kun kommuner som har vært med i Blilyst hele veien som er regnet inn i Blilyst-regionen.

Nyetableringer er en parameter for klimaet for næring i en region, antall konkurser en annen. I tabell 6 ser vi en oversikt over antall konkurser i Blilystregionen og tre sammenlignbare regioner. Å tolke betydningen av disse tallene er vanskelig. Antallet konkurser er lavt og små endringer gir dermed store relative utslag. For eksempel har Blilyst-regionen tre konkurser flere i 2013 enn i 2001, noe som gir en prosentvis økning på 17,65 prosent. Konkurstall henger nok også sammen med antall nyetableringer. Slik sett kan konkurser være et tegn på stor vilje til å satse og ta risiko, noe som gjerne er en forutsetning for at det skapes noe nytt. Det er nærliggende å forvente høye konkurstall i årene etter år med høy nyetableringstakt. For eksempel har Indre Namdal en prosentvis nedgang i antall konkurser i forhold til 2001 på nær 17 prosent. I tabell 4 så vi at

nyetableringsfrekvensen for Indre Namdal var lav. Det er derfor veldig vanskelig å lese noe ut av denne tabellen. Men den viser at av de sammenlignede regionene er det Blilyst-regionen som har hatt den minste økningen i antall konkurser i forhold til 2001. Hva dette skyldes eller er uttrykk for er umulig å si noe om uten å gå dypere inn i problematikken. Dette faller utenfor evalueringens mandat.

5. Konklusjon

Denne evalueringen har sammenfattet hovedfunnene og -vurderingene til evalueringene av Blilysts oppstart (Holm, 2004), den første programperioden (Holm og Stræte, 2006) og den andre programperioden (Holm og Kroken, 2009). I tillegg har denne sluttevalueringen vurdert effekter av Blilyst på to viktige områder i regional utviklingsammenheng: befolkningsutvikling og næringsutvikling.

De foregående evalueringene har i stor grad vurdert Blilyst som et hensiktsmessig utviklingsprogram som fyller et tomrom i det regionale utviklingsarbeidets verktøykiste – særlig i de tilfellene Blilyst har klart å bidra til å løfte hele Blilyst-regionen. Av positive elementer har evalueringene særskilt pekt på Blilysts filosofi, Blilysts minimale og raske saksbehandling. Av konkrete tiltak som har blitt vurdert å være vellykkede er bredbåndsatsingen, ungdomssatsingen, Bolyst og næringshagene. De foregående evalueringene har særlig pekt på at det å skille strategiske vurderinger i eiergruppen (Samarbeidslyst) og konkret søknadsvurdering har vært et vellykket grep da det har bidratt til å gi trykk og gjennomføringskraft til programmet.

Av negative elementer evalueringene har pekt på er det kanskje særlig den varierende forankringen, kvaliteten og innsatsen de ulike Blilyst-kommunene har hatt i oppfølgingen av programmets strategier, som er verdt å trekke fram. Denne vitner etter min oppfatning om en indre spenning som har ligget i Blilyst siden programmets oppstart: At det eneste som brakte akkurat Blilyst-kommunene sammen var opplevelsen av å være hvite flekker på Sør-Trøndelags fylkeskommunes fylkesplanverk, for å sette det litt på spissen. Det er klart at når de ikke lengre var hvite flekker i fylkeskommunenes arbeid med regionale utvikling, var det også lite som bandt kommunene sammen. Evalueringene peker på at det nok var fristende for kommunene å bli med som «gratispassasjerer» fordi relativt beskjedne kommunale midler ble automatisk giret opp med fylkeskommunale midler gjennom Blilyst-medlemskapet.

En annen spenning som har ligget i Blilyst siden oppstarten er forholdet mellom Blilyst og Sør-Trøndelag fylkeskommune. Evalueringen av den andre programperioden går langt i å antyde at en del av medlemskommunene kun er med i Blilyst fordi det gir enkel tilgang til fylkeskommunens regionale utviklingsmidler. Evaluator advarer mot dette da det kan rive grunnen under programmets legitimitet: Hva er livsretten til Blilyst om det bare fordeler midler som fylkeskommunen like gjerne kunne delt ut selv? Et omfordelende Blilyst uten en regionalt utviklende eller regionalt koordinerende karakter, blir på mange måter et unødig filter mellom fylkeskommunen og kommunene. I den første programperioden var fylkeskommunen så å si usynlig og hadde i liten grad kontroll på hva deres regionale utviklingspenger ble brukt til gjennom Blilyst. I den andre programperioden hadde det blitt gjennomført endringer som brakte fylkeskommunen tettere inn på Blilysts prosjektledelse. Evalueringen av den andre

programperioden bemerker også at det regionale tilsnittet på Blilyst-arbeidet har svekket seg siden den første programperioden.⁷

Når det gjelder effekt på to viktige satsingsområder for Blilyst – befolkningsutvikling og næringsutvikling – skiller denne sluttevalueringens analysemåte seg noe fra de foregående evalueringene. Når det gjelder befolkningsutvikling har sluttevalueringen sett mer på den nasjonale utviklingen og utviklingen i de sammenlignende regionenes respektive fylker enn det de forrige gjorde. Nettopp for å forsøke å få et bedre bilde av hva som kan sies å ha vært Blilysts bidrag. Når det gjelder befolkningsutvikling finner denne evalueringen at til tross for at Blilystregionen er den eneste av de sammenlignede regionene som har hatt befolkningsvekst i Blilyst-perioden (2003-2013) er denne veksten antakelig også en effekt av Sør-Trøndelags svært høye befolkningsvekst i perioden, snarere enn en effekt av bare Blilyst. Som de foregående evalueringene finner også sluttevalueringen at det er stor indre ulikhet Blilystkommunene imellom. Sluttevalueringens analyse av aldersgruppers prosentvise fordeling av befolkningen i Blilyst antyder at utviklingsprogrammet ikke har lyktes godt nok i målsettingen om å få flere unge voksne til å flytte til regionen.

Når det gjelder næringsutvikling har denne evalueringen benyttet et mer finmasket blikk, som også har tatt inn etableringstall for enkeltpersonsforetak. Den sammenlignende analysen her finner at Blilyst klarer seg godt når det gjelder etableringsfrekvensen sammenlignet med de andre regionene. Man kan ikke slutte at dette skyldes Blilyst alene, men det er nærliggende å anta at Blilyst har spilt en viktig rolle her.

Denne sluttevalueringen skulle også vurdere i hvilken grad Blilyst har fulgt opp funn og anbefalinger fra de foregående evalueringene. Ideelt forutsetter dette intervjumetode, noe oppdragets økonomiske ramme ikke åpnet for. Men noen enkle vurderinger basert på de foregående evalueringene er mulig. Hovedinntrykket er at man har fulgt opp de funn og anbefalinger fra evalueringene som har angått prosjektadministrasjonen, prosjektorganiseringen og innretning/satsingsområder. Holm og Stræte (2006) anbefalte bl.a. at Samarbeidslyst som interessepolitisk arena skulle tones ned. Holm og Kroken (2009) finner at Samarbeidslyst i den andre programperioden ikke lengre er en arena for felles interessepolitisk arbeid. De to første evalueringene (oppstart og den første programperioden) anbefalte også at fylkeskommunens rolle måtte kommuniseres bedre utad og at fylkeskommunen ble mer involvert i den overordnede styringen av prosjektet. Holm og Kroken finner at så har skjedd i den andre programperioden. Det man ikke har lyktes med å følge opp og implementere er funnene og anbefalingene som har angått medlemskommunene mer direkte. Alle de foregående evalueringene har

⁷I følge personlig meddelelse fra Karen Espelund, fylkesdirektør for Regional Utvikling, Sør-Trøndelag fylkeskommune, har det regionale tilsnittet til Blilyst blitt ytterligere svekket i den tredje programperioden hvor tildelingene i hovedsak har vært små beløp til enkelttiltak i enkeltkommuner. Dermed har Blilyst i den siste perioden kanskje vært mer å regne som et småsamfunnstiltak i enkelt kommuner enn et regionalt utviklende program. Å evaluere den tredje programperioden har ikke vært del av mandatet i den evalueringspakken som Sør-Trøndelag fylkeskommune bestilte fra Norsk senter for bygdeforskning.

bemerket at det blant medlemskommunene er ulik grad av engasjement og involvering i Blilyst.

Siden evalueringens rammer ikke har tillatt intervju metode kan ikke sluttevalueringen si noe om hvordan Blilyst har blitt vurdert av kommunene som har vært med og fylkeskommunen i den siste programperioden. De foregående evalueringene har imidlertid dokumentert at Blilyst-kommunene og fylkeskommunen har opplevd Blilyst å være et viktig instrument i arbeidet med regional utvikling som har fylt et viktig tomrom i verktøykista. Hvordan programmet derimot har blitt oppfattet og bedømt av aktørene som har vært i inngripen med programmet i den siste programperioden er ikke undersøkt her. Men ut i fra det faktum at fylkeskommunen sammen med kommunene selv valgte av å avslutte programmet før den siste programperioden var over, er det nærliggende å slutte at man oppfattet programmet som mindre relevant for å løse utfordringene i innlandskommunene i den tredje programperioden enn hva tilfellet var for de to foregående programperiodene. Som pekt på i kapittel 2.3 har et Blilyst uten alle de opprinnelige sør-trønderske medlemskommunene for liten regional karakter, og bærer for mye preg av enkeltsatsinger i kommunene, til at programmet kan utgjøre fylkeskommunens arena for å utvikle fylkets innland som en samhandlende region.

5.1 Noen avsluttende betraktninger

En interessant problemstilling i regionalt utviklingsarbeid er om det skal ha en geografisk innretning (altså satsinger som gjelder spesifikke geografiske områder) eller tematiske (altså satsinger som gjelder spesifikke samfunnsområder, for eksempel tilbakeflytting). På mange måter har Blilyst vært en hybrid i så måte. I utgangspunktet har Blilyst hatt en geografisk innretning (det skulle gjelde for innlandskommunene i Sør-Trøndelag). Ulempen her, som er svært synlig når man leser evalueringene nå i ettertid, er at det som bandt kommunene sammen (en opplevelse av å bli neglisjert av fylkeskommunen) forsvant med dannelsen av Blilyst. Fra det tidspunktet ble Blilyst en slags tematisk satsing, hvor temaet var Blilyst. Det som bandt kommunene sammen var at de var interessert i Blilyst som et regionalt utviklingsverktøy, ikke at de hadde felles utfordringer som krevde felles løsninger gjennom Blilyst-programmet. All den tid kommunene historisk hadde orienterte seg, og i Blilyst-perioden fortsatte med det, ut av Blilyst-regionen, ble det vanskelig å få til et interessepolitisk felleskap – noe som på mange måter er en nødvendig forutsetning for å få til en regional utviklingssatsing med en geografisk innretning. Hvis kommunene ikke føler at de er i samme båt og at løsningen ligger i samarbeid med akkurat disse kommunene, hva er da poenget med samarbeidet? Evalueringen av den andre programperioden går langt i å antyde at den viktigste motivasjonen for noen av kommunene har vært å få enkel tilgang til fylkeskommunenes regionale utviklingsmidler. Når Blilyst kom dit, var også et av de viktigste formålene med Blilyst undergravid – det at regionale utviklingsmidler skulle være tilgjengelig uten unødig byråkrati. Et Blilyst hvis medlemskommuner har denne motivasjonen til å delta, blir i realiteten et ekstra byråkratisk nivå i arbeidet med regional utvikling. En erfaring man kan slutte fra Blilyst kan slik sett være at skal et regionalt utviklingsprogram med Blilysts innretning ha et geografisk nedslagsfelt, bør

området som det skal gjelde for bli bundet sammen av flere interesser enn bare det å være medlemmer i det samme utviklingsprogrammet.

Blilyst-programmet har vært en relativt langvarig satsing i det regionale utviklingsarbeidet i innlandsdelene av Sør-Trøndelag. Å si at strukturen har vært langvarig, er ikke det samme som å si at den har vært statisk. Blilyst har endret innretning og satsingsområder flere ganger, og utviklingsprogrammets geografiske nedslagsfelt har endret seg etter som kommuner har gått inn og ut av Blilyst-samarbeidet.

Også verden rundt Blilyst har endret seg. Som denne evalueringen har vist har kommunene dreid det regionale utviklingsarbeidet over i andre interkommunale samarbeidskonstellasjoner, framfor Blilyst. Interkommunale samarbeid handler ikke lengre om kun samarbeid om IKT-løsninger og regnskapskjøringer, men også tjenesteproduksjon, og ikke minst strategisk arbeid som krever politiske avklaringer. Fylkeskommunenes situasjon er også helt annerledes ved Blilysts slutt enn ved Blilysts begynnelse. I Statsbudsjettet for 2014 ble potten til regional utvikling kuttet med 430 millioner kroner, noe som betyr at fylkeskommunenes verktøykiste for regional utvikling har krympet. Regjeringen Solberg ser ut til å ønske at kommunene skal ta hånd om egen utvikling uten å måtte gå veien om fylkeskommunen. Hva som blir fylkeskommunenes rolle i regional utvikling framover synes uviss.

Her er vi etter mitt skjønn inne på en av tre vesentligste utfordringer for det regionale utviklingsarbeidet – mangelen på stabilitet. Stabilitet har kanskje vært Blilyst-programmets viktigste verdi. I 10 år har det vært et dedikert program med en administrasjon som kjenner sitt geografiske nedslagsfelt godt, et dedikert program for å gire opp kommunale midler og støtte initiativ og tiltak som kommer nedenfra. En åpenbar utfordring nå når fylkeskommunen igjen ser ut til å bli en regional utviklingsaktør uten årer (penger til å påvirke utviklingen), er at erfaringene man har opparbeidet seg i Blilyst skal gå tapt, men også at en søknadsadresse som gir støtte til initiativ som nok hadde hatt vansker med å nå gjennom det ordinære, regionale virkemiddelapparatet faller bort. Her påhviler det kommunene og deres interkommunale samarbeidsorgan et stort ansvar: optimisme, begeistring, kultur, PR og merkevarebygging er en nødvendig del av dagens regionale utviklingsarbeid. Dette koster penger, kompetanse og planmessig innsats over tid.

Når det gjelder den andre utfordringen siktes det til hvordan Norge organiserer arbeidet med regional utvikling. I løpet av en 10-årsperiode har fylkeskommunen gått fra å være en svak aktør i regional utvikling, til å bli en sterk aktør med nok midler til å gjennomføre en regional utviklingspolitikk, til igjen å se ut til å bli en svak aktør når det gjelder å gjennomføre en regional utviklingspolitikk. Dette bidrar til å svekke kompetansen på regional utvikling og det bidrar til å skape uforutsigbarhet.

Den siste utfordringen i den nye situasjonen for regional utvikling er en åpenbar mangel på regional koordinering og «styring» nå når fylkeskommunen mister ressurser til sine regionale utviklingsoppgaver og igjen står i fare for å bli en regional utviklingsaktør uten potente verktøy. Kommunene er i dag for små, og for opptatt med lovpålagte tjenester, til at de kan forventes å løfte blikket og se regionalt på utviklingsarbeidet. Og som også Blilyst, og andre interkommunale samarbeid har vist (se Frisvoll og Almås,

2004 og Frisvoll og Rye, 2009), så kan det være svært vanskelig for kommunene å ta beslutninger eller støtte tiltak som ikke direkte gagnar dem selv. Det er med andre ord vanskelig å forvente at kommunene skal bringe det regionale perspektivet inn i utviklingsarbeidet. Fylkeskommunene fikk med den nye Plan- og bygningsloven en styrket rolle i planarbeidet, en rolle som pålegger kommunene koordinere planleggingen regionalt (jf. «regional planstrategi» og «regional planbestemmelse», se Frisvoll og Rønningen, 2012). Om dette er tilstrekkelig, gjenstår å se.

Referanser

Adressa.no, 25.06.10. Røros må punge ut 20 millioner (lastet 15.1.14)

Blilyst 2011. Årsmelding for 2009 og 2010. Trondheim: Blilyst

Blilyst 2012 Årsmelding for 2011. Trondheim: Blilyst

Brunborg, H. og M. Tønnesen. *Befolkningsutviklingen. Økonomiske analyser 2/2013*. SSB: Oslo.

Frisvoll, S. & R. Almås. 2004. *Kommunestruktur mellom fornuft og følelser. Betydningen av tilhørighet og identitet i spørsmål om kommunesammenslutning*. Trondheim: Rapport 05/04, Norsk senter for bygdeforskning.

Frisvoll, S. & J. F. Rye (2009) Elite discourses of regional identity in a new regionalism development scheme: The case of the 'Mountain Region' in Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 63, 175-190.

Frisvoll, S. & K. Rønningen. 2012. Å ro uten årer. Om fylkeskommunens nye rolle i kystsoneforvaltningen. I B. Hersoug & J. P. Johnsen (red) *Kampen om plass på kysten. Interesser og utviklingstrekk i kystsonoplanleggingen*, 121-137. Oslo: Universitetsforlaget.

Holm, F. 2004. *Evaluering av Blilyst*. Upublisert notat.

Holm, F. og E. P. Stræte. 2006. *Partnerskap for lyst og næring?*. Evaluering av blilyst-programmet i Sør-Trøndelag. Rapport 4/06. Trondheim: Norsk senter for Bygdeforskning.

Holm, F. og A. Kroken. 2009. *Hva nå blilyst – en evaluering av utviklingsprogrammet Blilyst*. Rapport 9/09. Trondheim: Norsk senter for Bygdeforskning.

Nearadio.no, 28.09.12. *Røros har mistet lysten* (lastet 15.1.14)

Nearadio.no, 25.06.10. *Røros tapte i Høyesterett* (lastet 15.1.14)

Selstad, T. 2003. Det nye fylket og regionaliseringen. Bergen: Fagbokforlaget.

STFK, 2013a. *Blilyst – avklaring med hensyn til avslutning av programperioden*. Underlag til møte i fylkesutvalget. 30.04.13

STFK, 2013b. *Blilyst – avklaring med hensyn til avslutning av programperioden*. Tilbakemelding fra kommunene. Fylkesrådmannens innstilling.

STFK, 2013c. *Blilyst – avklaring med hensyn til avslutning av programperioden*. Saksprotokoll, fylkestinget. Møte 19.06.13 sak 61/13